Wójcicki Bibliot. Warsz. 1842. Lipiec
Maciejowski III, 599.
Wiszniewski VI, 403.

1873 XII. 189.

80.

PROVERBIORVM POLONICORVM

A

SOLOMONE RYSINIO

COLLECTORVM.

CENTVRIÆ DECEM ET OCTO.

LUBECÆ AD CHRONVM.
In Officina
Petri Blasti Kmitæ.
An. Dñi. M. DC. XIIX.
Decembribus horis.

NA PRZYPOWIEŚCI POLSKIE

Nowo od Ie° M. P. SOL: RYSINSKIEGO Wydáne.

PRzyſłowia rozne roznym iezykiem wydano/
Náſze ſnadź dla niedbálſtwá głucho dotąd miá-
Ty pierwſzy pokazałeś Rysinski moy drogi/ (no.
Ze y w to náß Sármácki iezyk nie vbogi.
Zá czym Muzá Słowieńſka tákie twe zabáwy
Oſądziłá być godne wiekuiſtey ſławy.
Sławy/ktora/zdárzy Bog/ty zákwitnieſz wſzedzie/
Dokąd potomkow cnego Lechá ſtawác będzie.

DAN. NABOROWSKI.

Adorate Solem Orientem non Occidentem.

O TYMZE.

IAko w ſzerokim polu rozſtrzeláne ſtrzały
Zniozſzy w kupę nápełnić kołczan/ trud nie máły.
Albo Zboże po gárśći rzeżąc wiązáć w ſnopy/
Y vkłádáć/ ćięſzka to fátygá/ do kopy.
Ták bez pochyby y tyś ſtrawił śiłá czáſu/
Y záżyłeś z teſknicą wielkiego niewczáſu/
Około Przypowieśći w tę kupę zebránych/
Y do ręku ták ſwoim/ iák obcym podánych:
Więc iáko groch przebrány ſnádnie ludźiom práżyć/
Ták twey wyborney pracey káżdy może záżyć.
Przeco od bácznych ſłuſzną otrzymawſzy dźiękę/
Ożywcom zádaſz ſercu ich zwyczáyną mękę.

PIOTR BLASTUS KMITA.

AMPLISSIMO VIRO

DN. VINANDO CORNELIO AMICO NON È VVLGO

SOLOMO RYSINSKI

S. P. D.

DVM summus Philosophorum it probatum, DEVM ESSE, tum præter eas rationes, quæ ex natura rei ad hoc Axioma stabiliendum peti potuerunt, etiam illud vrget, omnes omnium ferè regionum populos ita sentire. Quamuis enim *Magnus erroris magister sit Populus*, tamen ea, quæ plerũque accidunt, & pluribus aliter sese habere non posse creduntur, vt plurimum sunt vera. Atque huiusmodi dicterijs facilius maximam hominum partem in tuam sententiam pertrahas, quam scitissimo vnius cuiuspiam etiam sapientissimi hominis dicto. Neque sane alio consilio, sine iactura pietatis credendum est, sapientissimum Regum Solomonem è vulgo petitis similitudinibus, mores & pietatem populo inculcare voluisse. Nescio enim

quomodo ea, quibus omnes applaudere amant, omnibus leui negotio aſſenſum imprimere ſolent. Sed neq; præſtantiſsimi ſapientum aliunde Doctrinæ ſuæ Principia & Fundamenta ſubſtrauêre, quam ex ijs, quæ omnibus in medio poſita, ſole meridiano clarius patebant. Hinc illa: Totum eſt maius qualibet ſua parte: Et, Si ab æqualibus æqualia tollantur, reliqua erunt æqualia, &c. Quorſum inquies, Hæc tam longe petita? Ad præſens Argumentum, quod præ manibus cernis. Cernis autem Prouerbiorum Sarmaticorum farraginem. Quid enim aliud ſunt Prouerbia, quam quæ in omnium ore habentur, ab omnibus iactantur, & omnibus fere probantur? Quibus ſi quis apud populum, loci & temporis obſeruata ratione vtatur, citius illos dictis molliat, & ad meliorem ſententiam inflectat, quam ſi argutiſsima, & maxime Apodictica, atque adeo è prima Philoſophia petita, in medium proferat. Conqueſtus vero es multoties, & pleriq; alij tecum, tot myriades Adagiorum in diuerſis linguarũ idiomatis exſtare, Hebræorum nempe, Græcorum, Latinorum, Gallorum, Italorum, Hiſpanorum, Britannorum, Belgarum, Teutonum deniq;, Polonorum verò nullas: Quorum tamen lingua, cum ſit cultiſsima, atq; multos in ſui admirationem trahat, tum etiam latiſsimè patet. Igitur æquum exiſtimaſtis tuq; alijq;, vt nucleus ſaltem atq; ſuccus aliquis iſtius linguæ, qui fere totus in pro-

uerbijs

uerbijs, tanquam anima latere solet, non solum eius linguæ peritis, vicinis scilicet, & circumcirca positis gentibus, sed, & illis ipsis, qui eam ab vberibus maternis suxêre, propinaretur. Vt hoc modo videlicet, maximum Dei beneficium agnoscentes, felices se agnoscerent, si bona sua vel hac in parte saltem nouissent. Maximum siquidem Dei beneficium est, id quod rectè sentias, rectè eloqui posse. Non enim cuiuis datum est, animi sui sensa pro impetu cogitationis, verbis posse illustrare. Nec Tullio Latinæ eloquentiæ Parenti aliter olim visum. Qua in re, absq; inuidia dixerim, Sarmatica natio cæteris gentibus propè palmam præripuisse videtur: vel vulgari attestante dicterio, quo passim Itali Medici, Galli Iurisconsulti, Hispani Philosophi, Germani Theologi, Poloni Oratores audiunt. Vt illud omittam, quod ea est linguæ Polonorum Facilitas, seu potiùs Felicitas in addiscendis exterarum gentium Idiomatibus, vt intra spatium trium messium, tantum fermè proficiant, quantum exteri ne quidem intra triginta messes, in nostra lingua proficere possunt. Testis mihi, secundum certissimum experientiæ testimonium, omni exceptione maior, Nobilissimus ille sui temporis Historiographus Aug. Thuanus. Is libro 56. *Ex Delegatis Polonis*, inquit, *qui ad Electum Regem Lutetiam missi appulerunt, nullus non Latini sermonis peritus erat, plures Italicè & Germanicè loquebantur*

bantur, Quidam etiam tam concinnè Gallicas voces proferebant, vt ad Sequanam potius, aut Ligerim, quam ad Vistulam aut Borysthenem nati viderentur. Hactenus Thuanus.

Nec id mihi Letheo flumine mergendum, & silentio inuoluendum videtur, quod olim à Doctissimo sanctæ linguæ Professore D. Hardeuico Bryonigero pro lectione adolescens hausi. Affirmabat is, idq; experientia edoctus, à nemine melius, & commodius Hebræas voces enuntiari posse, præterquam à Polono: propterea quod virtutes Vocalium, quæ sanctæ linguæ peculiares sunt, non nisi apud solos Sarmatas reperiantur. Licet enim quinq; tantummodo Vocalium figuras præ se feramus, nihilominus tamen, quo ad valorem, vndecim illarum numeramus: Quibus si triginta & septem Consonantes adiungas, sex octonarios Grammatum in vniuersum habebis. Neq; ego credo, vllam gentem in aliquo angulo Europæ reperiri, (Roxolanos si excipias, qui itidem vt & Poloni è Sclauis) quæ tanta literarum sylua abundet. Sinas, Abyssinos, Mexicanos, Peruanos, Magellanos, & alios ignoti orbis incolas, non attingo. Nondum enim satis constat, vtrum præter suum sapere, etiam pronunciare suum habeant. Nihil hic dicam, de excellentia & amplitudine linguæ Sarmaticæ: Hoc tamen verè affirmare possum, nullam esse aliam (Trigam illam generalem semper excipio) cum qua

elegantia

elegantia, copia, dignitate, vſu denicꝫ certare non poſsit. Hoc præſertim eruditiſsimo & politiſsimo noſtratium ſcriptorum tempore, quod non malè cum Tulliano & Maroniano in lingua Romana ſeculo contendere poſsis. Et nullus ambigo, dignitatem linguæ noſtræ planè nunc temporis ad ſuam acmen perueniſſe. Teſtantur id vel exteræ gentes, quæ elegantiam, venuſtatem, acumen, & alias virtutes, tam in proſa, quam in ligata oratione Sarmatici ſermonis demirari ſatis non poſſunt. Si quæras de Antiquitate, certo certius, ſiue Moſis, ſiue Pamphili Cæſarienſis Origines inſpicias, eoſdem illam cum Teutonica natales habuiſſe inuenies. Quam vero latè pateat, quotcꝫ in Dialectos dirimatur, quos item populos, quascꝫ prouincias ac nationes cōplectatur, hinc colligi non obſcurè poterit, quod beneficio hui⁹ linguæ à ſinu Hadriatico, ad ipſummet mare Hircanum ſine vllo interprete, quilibet emenſis tot terrarū ſpatijs peruenire valeat. Porro quos populos, quas gentes, quas regiones, qualia regna, quas prouincias, id mundi clima includat, Geographiæ peritis conſiderandum relinquo. Sed nimis extra oleam. Ad rem igitur. Primus quod ſciam auſus ſum ſub vno vt ſic dicā manipulo, Polona in ſcenā producere Prouerbia: Sed ſine ſchemate, vt vides, fuſe, atcꝫ adeò confuſe. Idque in tui gratiā, qui diuitias & elegantias huius linguæ admiratus, primus etiam me fere inuitū cōpuliſti,

 vt illa

vt illa quomodocunque coacta, foras protruderem. Laborem hunc nostrum perquam molestum, & multorum sanè annorum, iunioribus saltem, & minus huius linguæ peritis, non ingratum fore confido: Quos si non iucunditas, at certe vtilitas opusculi huius ad legendum inuitare poterit. Nam profecto in huiusmodi popularibus dicterijs, cum in omnibus alijs linguis, tum vel maximè in Polonica, multa breuiter docentur, naturæ rerum explicantur, mores hominum formantur, multa quoque prophylactica in ijs, quæ ad mutuum hominũ conuictum spectant, proponuntur: Quæ longè facilius ex risu dicente verum discuntur, quam ex serijs & seueris Philosophorum declamationibus. Quod si quis forte reperiatur, cui leuiculus, & non magnæ molestiæ colligendorum Adagiorum labor hic videri possit, is faciat periculum suarum viriũ, in consarcinandis istiusmodi Dicterijs, antequam hæc nostra inspexerit, aut lustrauerit. Nec morari ipsum amplius cupio, quin imo manum de tabula, atque huic Magistro, si non messem nouam, at saltem nouum spicilegium aggrediundum relinquo. En Rhodus, en Saltus, *Inuenturis non obstant inuenta.* Explicet illa licet, quorum nos explicationes neglеximus. Nam non erat animus fidi interpretis ad instar, verbum verbo reddere, sed ea tantummodo, quæ Paræmiam in Latina lingua recipiebant, Polonicis Dicterijs subiungere: vt eum in modum vtriusque linguæ venustas

& acri-

& acrimonia in efferendis argutiarum ſenſis, quaſi ob oculos ſubijceretur. Obijciebatur hoc olim etiam alijs Magnis viris:

Perfacile eſt, aiunt, Prouerbia ſcribere cuiuis.

Quibus tamen prætextus aliquis inſeruire potuit. Magna enim illis Adagiographis ſeges ex monumentis tam Græcorum, quam Latinorum ſcriptorum ſuppetebat. At hæc noſtra non ex librorum lectione, ſed ex longo vſu, & diligenti obſeruatione collecta ſunt. Quamuis non dubitem, etiam hæc ipſa ex plurium autorum lectione, quorum nobis copia hactenus non fuit ad manum, amplificari plurimũ poſſe. Quoniam vero

Damnari carpiq; etiam rectiſsima poſſunt,

non dubito etiam in hoc opuſculo noſtro quædam repertum iri, quæ auribus, Ibera præſertim aura afflatis, minus arrideant: Sed ij ſciant, me veterum Sarmatarum, qui vt veriora, ita liberiora de Rebus & Perſonis iudicia tulêre, dicteria corraſiſſe: In queis formam Veronenſem ad muſtriculam Placentinam interpolare, religio mihi fuit. Et mutata veſte, non amplius communium Adagiorum naturam redolerent. Neq; enim hæc nobis ſub lingua, & vt ſic dicam, in ſaliua nata ſunt, ſed abs varijs hominum generibus arrepta auribus, & tanquam per manus tradita, chartæ aliquando impingere, idq; aliorum hortatu, viſum fuit. Quod ſi mihi porro culpam impingere ob communi

muni ore trita Prouerbia perrexerint, tum me ex doctiorum monito, hoc ipsorum ingratijs tuebor clypeo:

Cunctis velle placere caue: Namq́; omnibus vnus
Nemo satisfecit, Nemo satisfaciet.

Interea me multum præstitisse putabo, si in horum concinnatione, tuo me voto, ac simul meo ipsius desiderio, satisfecisse intellexero. Quemadmodũ enim tu Vir præstantissime, singulari affectu Prouerbia ista sub vnam, vt sic dicam, Myconum redacta videre, adhuc desiderabas: Ita ego vicissim magno animi studio, hactenus sum connixus, vt ob incredibilem tuum amorem, quo me, qua publicè, qua priuatim complecteris, meæ quoq; erga te beneuolentiæ, qualecunq; extaret testimonium. Bene vale Vir amicissime, & tuam in me affectionem, constanter serua.

Vilnæ, Proprid. Cal. Nouemb.

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA PRIMA.

A.

A Biało: biało. A czarno: czarno.
Abo moy grosz nie groszem:
A golono: golono. A strzyżono: strzyżono.
Albo moiá gębá cholewá:
Albo piy/ albo sie biy. Aut bibe, aut abi.
Albos nie słyszał/ kiedy w liśi ogon trąbiono:
Albos tu po ogień przyszedł?
A moiá Káretá gdźie: tám gdźie ią konie záwiozły.
A nász w chrost.
Anielskie tám mieszkánie/gdźie iadáią/á nie feydáią. 10

Ani bąknął/ áni tąknął.
Ani be/ áni me. Ne gry quidem. *Prouer. Græc.*
Ani mie tám/ áni mie sám. Lupum auribus teneo. *Terentius.*
Ani ná wśi/ áni w mieśćie/nie trzebá wierzyć niewieśćie.
Nec cras nec heri, nunquam credas mulieri.
Atoż nász żywot/ vsieydawszy sie vmrzeć.
Aue Rabbi, á zá płotem drabi.
A wtymem sie ocknął/ áno iuż dźień/ á wszyscy w biáłey zbroi.
Interim ego experrectus sum. *Prou. Græc*

B.

B Abá z wozu/ kołom lżey.
Bábá lecąc ze wschodu wołáłá/ co dáley to gorzey.
Báránie nie mąć wody. 20

Bárziey iuſzno/ nizli rybno.
Będzie tez ſłońce przed náſzymi wroty. Będziec tesz moia matka piekła
Będzie dobrze/ kiedy złe ſzyię złamie.
Będzieſz miał/ ále trzebá żebyś poćierpiał.
Bez przyczyny/ nie ſzukay dźiedźiny.
Bez pieniędzy do Miáſtá/ bez ſoli do domu.
Bez leycá ná wóz/ bez wioſłá ná wodę / bez oſtrog ná koniá / nie wśiáday.
Bez prace/ nie będą kołacze.
Bez wieśći przygody przypadáią.
Beſpiecznie myſzy biegáią/ gdy Kotá domá nie máią. 30

Bez wioſłá ná morze.
Biedna ſtárośći/ wſzyſcy ćię żądamy/
A kiedy przyidźieſz to záś nárzekamy. Senectutem, vt adipiſcantur, omnes optant, eandem recuſant adepti. *Cicero.*
Senectutem quam diu abeſt, quilibet exoptat, eandem poſtquam venerit, incuſat. *Menecrates.*
Bierze Wilk y liczone. Non curat numerum lupus. *Maro.*
Biegą z nim by z wilczą ſkorą po kolędźie.
Bąki ſtrzelá.
Biy/ płácz/ vćiekay á świádcz.
Biádá tey Kokoſzy/ ná ktorey Jáſtrząbá łowią.
Biy Nyklu ſkarze.
Biy Mroczku Zydy. Biyże ich ty sochą albo ich to trocha
Będźieſz bit/ iáko święty Wit. 40

Biyże Sochá/ boć ich trochá/ y tá płochá.
Bitemu pſu/ tylko kiy vkazáć.
Terretur minimo pennæ ſtridore columba.
Vnguibus accipiter ſaucia facta tuis. *Ouidius.*
Błazeńſka rzecz nie ma odpowiedźi.
Inutilis quæſtio ſoluitur ſilentio.
Błaznow wſzędźie pełno. Stultorum plena ſunt omnia.

Bliższa koszulá niż kábat. Genu surâ propius.
Bity płácze. Dolor facit disertos.
Bog wysoko/ á przyiaciel dáleko.
Bogá mieć w ręku/ á zbáwienia nie vprośić.
Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. *32.Genes.26.*
Bog troyce lubi. Numero Deus impare gaudet. *Maro.*
Boguſtuż: á Diabłá nie gniewaj. *Iágiello K.* 50

Bogátego pokutá / vbogiego łáźnia.
Błogosłáwieństwo rodźicow/ wiele może.
Biie ná bárk.
Błogo temu przy dworze/ komu domá pług orze.
Bogáty zá vbogiego nie płáći.
Bogáty się dźiwuie/czym się żebrak gnáruie.
Bogáty się dźiwi/czym się chudźiná żywi.
Boiąc się Wilká do lásá nie iść.
Brát vmrze drugi zostánie.
Brodá iák v Prorocá/ á cnotá iák v drabá.
Cum faciem videas, videtur esse quantiuis precij. *Terent.*
Brzegowi poderwánemu nigdy nie dufay. 60

By był Wilk nie feydał/ iużby był dawno zá gorą.
Byliśmy tu byli/ále nie vtyli: y wy tu będźiećie/ á nie vtyiećie.
Być koźie ná woźie.
By nie cudze płátki/ nie miałby kráwiec kárwátki.
By nie przygody / byłby świát iáko gody.
By nie mroz ná złe pokrzywy/byłby ten fast záwsze żywy.
By ná psie raz.
By muchy ná miod.
By pies ná śienie/ sam go nie ie/á krowie go nie da.
Canis in præsepio. *Prouerb. Græc.*
Był Wilk w śieći/ y przed śiećią.
Vulpes iterum laqueo non capitur. *Suidas.* 70

By to było/ Pánu Bogu miło/ namby ſię nigdy nie zprzykrzyło.
Bywſzy źle zepſowáło ſię. (N. Rey.
Boſkiey nátury zátrawa/ iednym bierze/ drugim dawa.
Bywſzy z Oycá Kucharzem/záchćiał też być Málárzem.
Byś ſwemu pſu y nogę vćiął/ przećie on zá tobą poydźie.
By wrobl ná ſtodole.
Bywał Janek v dworu/ wie iáko w piecu palą.
By Pánnám nie dźieći/ Zołnierzom nie ſtraż/ Vrzędnikom nie licz-
Biádá temu domowi/ gdźie krowá dobádá wołowi. (ba/ &c.
Bywſzy w Ruśi/ do domu muśi. 80.

Bywſzy v ludźi/ będźie y v nas.
By koń o ſwey śile wiedźiał/ żaden by ná nim nie śiedźiał.
Bywáły/był trzykroć ná Beſkićie/á czwarty raz ná Krępaku zbijał

C.

Czapká zá Bieret.
Cżći Cántorze Miſtrzá. Honores Grandes.
Co wczás / to znás.
Co wczás/ to dobrze.
Czáſu woyny/ y czáſu powietrza/naywięcey nowin.
Bellum pater omnium. Prouerb. Græc.
Co Bog dał to w kobiałkę.
Co ſię prętko wznieći/ nie długo świeći. Quod citò fit, citò perit.
90
Co kray to obyczay/ Suus cuiq; genti mos.
Człowiek Boże igrzyſko. Dij homines vt pilam habent. Plautus.
Chłop ma być iáko náśiekány kiy. Forma viros neglecta decet.
Czego ſię z rázu ſkorupá nápiie/ to ſię z niey potym nigdy nie (Ouid.
wymyie. Quod noua teſta capit, inueterata ſapit.
Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem, Teſta diu.
Co ſię vpiecze to vkroy. Præſentibus vtere. rebus (Horatius.
Cicha wodá brzegi podrywa/ Quà flumen placidum
eſt, forſan latet altius vnda. Cato.

Cnotá w czerwieni chodźi. Rubor est virtutis color.
Chleb z solą z dobrą wolą.
Czapká/ chlebem y solą/ ludźie sobie ludźi niewolą.
Czyiá szkodá/ tego y grzech. 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA SECVNDA.

Czudobá cnoty nie tráci.
Chorobá nie piástuie.
Cnotá y pokorá nie ma mieyscá v dworá.
Sinceris & simplicibus væ semper in aula.
Co ná sercu v trzezwego/ to ná iezyku v piiánego.
Quod in corde sobrij, id in ore ebrij.
Co musisz / czyń z chęci.
Co sie stáło/ rozstáć sie nie może.
Quod factum est, in fectum fieri nequit.
Co z oczu to z myśli. Quod procul ab oculis, procul ab animo.
Czego oko nie widźi/ tego sercu nie żal.
Co sie łyso vrodźi/ łyso zginie.
Cudze ręce lekkie/ ále nie vżyteczne. Leues sunt alienæ manus, sed inutiles. 10

Cnotá nogę złamáłá/ z Prawdy dno wypádło /
A Pokorze v dworu iuż bárzo nádbládło.
Czosnek trzy kroć przesádzony obraca sie w truciznę.
Ciężka boleść/gdy sie chce ieść/ieszcze cięższa/kiedy iedzą á nie dádzą
Człowiek ták/ á Bog inácżey. Homo proponit, Deus disponit.
Chromy chce dáley skoczyć/ á ślepy widźieć. (*Hieronymus.*
Co głowá to rozum. Quot capita, tot sensus. *Terentius.*

Co Pánek to dzbánek.
Cygan dźiećmi świádczy. *Sua narrat Ulysses quae sine teste gerit*
Chárt pokorny/ ogarz łákomy/ wyżeł zwádliwy.
Co wiedźieć iáko bierá pádnie. 20

Cżiy Byczek tego byczek/ byle náße ćielątko.
Chuda fárá/ ſam Pleban dzwoni.
Chłop nośi proch/ á Pan Bog kulki.
Co zá Czech/ słowo trzymáć?
Chudzino z Aleparza/ niechći Bog przyſparza.
Chłopietá nigdy nie vroſtą.
Chodźi iák owieczká/ á tryka iák Báran.
Co zá ßáßek/ wrácáć ſię ná ſwe legowiſko.
Chceßli przyiaćielá ſtráćić/ pieniędzy mu pożycz.
Co drugiemu daß/ tego ſam nie máß. 30

Cieżey winien co źle rádźi. *Consilium consultori pessimum*
Ciężßa krzywdá od ſwego.
Cżęśći Vrzędnicy ßkodzą wßyſcy.
Co śmieß rádźić/ śmiey ſam czynić. *Monstra tolerare labores*
Patere legem quam ipſe tuleris. Charondas.
Co ſię nágodźi/ ſchowáć nie ßkodźi.
Co chorobá/ to Doktor.
Co Diabeł zgubi/to my znaydźiem.
Co tobie nie miło / tego drugiemu nie czyń.
Quæ tibi fieri non vis, alteri ne feceris.
Ciągnie do śiebie/ by Mágnes żelázo.
Trahit ad ſe vt Cæcias nubem. Prouer. Græc.
Cudzemu pſu/cudzemu koniowi/y cudzey żenie/nie trzebá dowierzáć 40

Ciężki ſąśiad we wśi/w domu/y ná wozie/ ále naćięzßy w łożku.
Czás octu zá piecem pilnowáć.
Cená w mießek nie idźie.

Chrztem

Chylem borem/ czarnym ßlákiem.
Co otrok to otrok/ á co murwá to murwá.
Cudzą pßenicę ogánia/ á iego wroble piią. Aliis inserviendo consumor
Czego Pánowie náwárzą/ tym ſię poddáni popárzą. +
Quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui. *Horatius.*
Cztery nogi białe/ piąta łyśiná/ ieśli Koń dobry/ wielka nowiná.
Chłopi ná wśi/ á żacy w ßkole odmiánie Przełożonych bárzo rádźi.
Chłop rádby co tydźień Woytá/ co mieśiąc Vrzędniká/ á co rok inßego Páná miał. 50

Cztery kąty/ á piec piąty.
Co w ſwoich śmiećiách/ to nie zginie.
Czoſnek ma głowę białą/ á ogon zielony.
Cźći gory/ láſy/ moſty/ chceßli mieć grzbiet proſty.
Czás z czáſem/ czás zá czáſem/ czás przed czáſem/ czás po czáſie/ wßytko ſię z czáſem mieni.
Tempora mutantur, & nos mutamur in illis.
Co wino rádźi piią/ á tłuſte kąſki iadáią/
Nie zbiorą tácy pieniędzy/ owßem záwße będą w nędzy.
Qui amat vinum & pinguia, non ditabitur. 21. *Proue.* 17.
Qui voluptati obſequentes ſunt, dum viuunt, haud multum hæredem adiuuant. *Terent.*
Cześć przyrodzenia nie mieni. Non mutat fortuna genus
Co małym ptaßkiem do kśiąg wlećí / tego nawiętßym wołem nie wyćiągnieß.
Choć vbogo/ byle chędogo.
Czego nie wárzyć/ tego ßkodá y zárębowáć. 60

Cudnie kiedy gra/ á kiedy przeſtánie ießcze cudniey.
Chybáby łyká poſchły / konopie grad potłukł / á przez ßubienicę wodá ćiekłá/ tedyby nie wiśiał.
Chrzan ſię chlubił/ dobry ia z miodem/ A miod ná to/ kát ćię prośi dobry ia y bez ćiebie.
Co mi po ſtudni/ kiedy ſię z ſtoku nápiie?

Cum

Cum tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Ciągnie Wilka przyrodzenie do lasa.
Naturam expellas furca, tamen vsque recurret. *Horatius.*
Co sobie Ziemianin nagotuie / to mu Senator zie.
Ciągnie się żyła / gdzie się nałożyła. Natura trahit ad sua iura.
Chłopska rzecz siła ieść / a siła pić szlachecka.
Choć pieniądze wydasz / przecię mieszek choway. Oa si perdas secum ser
Co pozno / to prozno. Sero medicina paratur vare memento cum mala per longas convaluere moras 70

Chlustał / chlustał / aż też vstał.
Czuie wilka w życie. Canes vetuli non latrant temere.
Co wiedzieć kogo pierwey Wilk vie.
Co ciało lubi / to dusze gubi. Corporis delicium, animi exitium.
Corka swey matki we wszem naśladuie:
Suczka swey Paniey zawsze trop pilnuie.
Qualis mater, talis & filia. *Ezech: 16.*
Qualis hera, talis catella. *Pol. Virgil.*
Co się na rozum wydaią / radzi tacy vpadaią. Magna ingenia sæpe delirant.
Faciunt intelligendo, vt nihil intelligant. *Terent.*
Co się radzi zalecaią / nie radzi się ożeniaią.
Omnes qui amant, grauiter sibi vxorem dari ferunt. *Idem.*
Chłop na chłopa / kiedy wedle boku płocha.
Często z brzegow wylewa / kto długie wodze miewa.
Nimia licentia euadet in aliquod magnum malum. *Terent.*
Czego kto prągnie na iawi / to mu sen przed oczy stawi.
Somniat ea, quæ vigilans voluit. *Idem.* 80.

Chytry by wol. Vulpes bouem agit. *Suidas.*
Czego niemasz / nie obiecuy.
Chłopa na Pana nie godzi się wsadzać.
Czeka / iak kania dżdża.

D

Dwa Pan / trzey woyſko.
Do czáſu zbánek wodę nośi.
Dárowánemu koniowi nie pátrzą w zęby.
Dobra pſu muchá / á Mátyaſzowi płotká.
Dobre / długo ſię pámięta / á złe ieſzcze dłużey.
Dobre dáleko ſłycháć / á złe ieſzcze dáley.
Fama malum, quo non aliud velocius vllum. *Maro.* 90.

Dziwne ſpráwy Boſkie. Mirabilis eſt Dominus in operibus ſuis.
Dziwnie Bog ſtrzeże niewinnego.
Datek Páná dobrego / czyni ſługę pilnego.
Dobremu koniowi przyſypuią obroku / á złemu vymuią.
Dobrze mowią przy dworze / nie kupią kotá w worze.
Spem precio non emo. *Terent.*
Dobra chęć ſtoi zá vczynek. Voluntas reputatur pro facto.
Drzwi do láſá. Szubienica
Dzięcioł drzewo pſuiąc / y nos ſobie pſuie.
Dla tego kowal ma kleſzcze / żeby go nie vgárało.
Do Koryntu przyść nie káżdemu ſnádnie.
Non cuiuis homini contingit adire Corinthum. *Horatius.*
100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA TERTIA.

Do ſtárego kożuchá / nowe rękawy.
Do ſwego dyabeł łyżkę miodu włożył / á do cudzego dwie.
Dobre z dobrem / á złe ſámo.
Dobrze to komu ſię konie wiodą / y żony.
Dałci Bog dáry / vżywayże miáry.

Dáleko keſy záiącá.
Dla ścießki gośćińcá nie opußczay.
Dom iák Piekło.
Domowego złodźieiá/ nikt ſię nie vſtrzeże.
Day Boże w dobry czás mowić/ á we zły milczeć. 10

Drogi Diáment/ złotem oſádzony
W roſtropnym ſercu vmyſł vniżony.
Dar zá dar/ ſłowá zá ſłowá.
Res vis ? res porta : Pro verbis, verba reporta.
Dobra kozá ná wrześie.
Dość ſárnie ogoná po rzyć.
Ne ſutor vltra crepidam.
Dla przyiaćielá nowego/ nie opußczay ſtárego.
Nouos parans amicos, ne obliuiſcere veterum. *Herm. Barbar⁹.*
Dniem láto nie pozne.
Quod parum eſt, pro nullo habetur. *Aroſtot.*
Dáleko pietá oká. Aliter ſues olent, aliter catuli.
Dźieśięć Zbroynych v iednego nágiego nic nie wezmą.
Day/ álboć wydrę.
Dźwięk zá wech. 20

Dano kurowi grzędę/ á on ießcze wieże chce.
Dla pokoiu tę broń noßę/ O ktory ćię Boże proßę.
Do práwás przyiáchał / nie z práwem.
Regionis quam in colis, mores induito. *Prou. Græcum.*
Si fueris Romæ, Romano viuito more
Si fueris alibi, viuito ſicut ibi. *Vulgus.*
Day to pſu co maß ná ſercu.
Dáleko gebá od potráwy. Inter os & offam.
Dźiádowſka ßtuká/ tycże ſię wnuká.
Turpis fama datur ſæpè minoribus. *Auſonius*
Do dobrego trudno o kluſaká/á do złego iednochodniczek iák tu był.

Dawßy rękomá / biegay nogomá.

Dobrze rádźi / kto ludźi nie wádźi.

Do práwá iednego woru z pieniędzmi / á drugiego z pilnośćią potrzebá. 30

Diabeł niechćiał być kuchárzem / furmánem / y mámką / ále chćiał być młynárſkim wieprzem / vrzędniczym koniem / y Xiężą kuchárką.

Dwuliczna kitayká.

Dźiś pić / iutro nic.

Dla kęsá ſławki / iáko trawki / Zołnierz zdrowie wáży.

Dobre záchowánie / lepßze niż gotowe pieniądze.
Qui profuit multis, hunc tuentur multi. *L. Viues. Vulgo.*
Bonus Seruatius, facit bonum Bonifacium.

Dźień moy / wiek moy. Tota vita dies vnus. *L. Viues.*

Dźiuráwego woru trudno ná pcháć.
Pertuſo dolio nihil infunde. *L. Viues.*

Domyśliß ſię kiedy czarny woł ná nogę náſtąpi.

Doſtánie ſię go o cudzey ſtráwie.

Dryiá w Szmiglu koniá wygráłá / á chłopá obießono. 40

Dwá zá łeb / trzeći do kálety.

Dla zazdrośći / nie pokázuy máiętnośći.
Propter inuidiam, vela opulentiam.

Domá ſtroyny / ná woynie hoyny / v dworu myśliwy / w kárczmie zwádliwy / nigdy nie wſkora.

Dom nie záiąc / nie vćiecze.

Do śieći wpádnie / kto z głupim krádnie.

Dębowa wić / vczy robić: á Brzozowa / rozum dawa.

Dwá rázy Zoná mężá biłá / raz że ogorki łupił / á drugi raz / że iáblek nie łupił.

Dla tego ſię Bráćia dźielą / że ieden ſłodko iada / á drugi gorzko / ieden ſłono / á drugi kwáśno.

Do Kośćiołá trzebá kłuſem / á z kośćiołá iednochodą.

Dźiećię nie płácze/ Mátká nie wie czego potrzebuie. 50

Dobra noc Rozumie/ wieß to Pan Bog/ kiedy ſię z tobą ogladam.
Diabeł Ewę po Włoſku zwodźił/ Ewá Adámá po Czeſku/ Bog ich
po Niemiecku gromił/ Anioł záś po Węgierſku z Ráiu wygnał.
Dźięćiołowi ſwoy nos nie wádźi.
Dał ſię Bog nápić/ á Diabeł nie dał ſię wyſpáć.
Dobre z dobrym/ á złe ſámo.
Drzewo ktore ſkrzypi/ dłużey w leśie ſtoi.
Dwum ćiáſno/ á iednemu ták wczás. (dzą.
Dźieśięć liſowátych do iednego białokurowátego ná poráde cho-
Day Boże wßytko vmieć/ á nie wßytkiego vżywáć.
Scire malum, non eſt malum, ſed facere malum, eſt peſsimū.
Dla rány ſię nie bić/ dla pochmiela nie pić/ dla fránce nie obłápiáć. 60

Dwáy głupich ná świećie/ Pan co niecnotnego ſługę chowa/ á
ſługá co niecnotnemu Pánu ſłuży.
Dáley Kot trząśnie/ niżli myß ſkoczy.
Dwor iák dźiuráwy wor/ nigdy go nie nápchaß.
Dla przyiaćielá naylepiey kukiełkę kupić/ bo ieśli ſię mu nie podoba/
tedy ią ſam zieß.
Dwie Niedźieli kwitnie/ dwie Niedźieli wyſypuie/ dwie Niedźieli
doyźrzewa zboże ná polu.
Dobra wieść/ kiedy nioſą ieść.
Dla tego Diabeł mądry/ że ſtáry.
Dobry człowiek nie fráſuie ſię/ kiedy ßubienicę widźi.
Lex iuſto non eſt poſita. B. Paulus.
Dźiewki iák konopie/ prętko roſtą.
Dormi potus & viues, tám ſpi gdźie ſię vpijeß. 70

Do Kośćiołá kiedy chceß/ á ná Rátuß muśiß.
Dawßy cześć/ dayże y wolą.
Dźiećię zá rękę/ Mátkę zá ſerce.

Do iednego lisowatego, dziesięc białłokurowatych na porade chodza.

Dobre piwo piy sam/ á zły miod day sám.
Day Boże dobrą broń mieć/ á nigdy iey nie vżywáć.
Dwu trzeći rozwadza.

E.

EX. dość po przecke.
Memento te, Intra pelliculam cerdo tenere tuam. *Martial.*
Ey śiáno/ śiáno/ mogliby ie Xieża ieść.
Ey toć łże/ áż śćiány schną.

F.

Forá z Dworá. 80

Flágmá powroz ná stáre.
Fistek zá fistek/ listek zá listek.
Fortel ná hárdego/ niedbáć nic o niego.
Furman we złym rážie odrzeka sie swego stanu/ á przyiáchawszy ná nocleg znowu woz smáruie.
Fortunatow mieszek. Aureum vellus. *Suidas.*

G.

Gániac kupić/ á chwalac przedáć.
Laudat venales, qui vult extrudere merces. *Horat.*
Malum est, malum est, dicit omnis emptor, sed cum recesserit, tunc gloriabitur. 20. *Prouer.* 14.
Gdźie miło tám oczy/ gdźie boli tám rece.
Vbi quis dolet, ibi manum habet.
Głos ludzki/ głos Boży. Vox populi, vox DEI.
Głodnemu chleb ná myśli.
Gromádá psow/ śmierć záiecza. 90

Głos ludzki/zgadza sie z wolą Bożą.
Gdźie Rozum z Cnotą/dobry skład.
Gorsza spráwá niż w Ośieku.
Gospodarz powinien wiedźieć o polu/ o gumnie/ y o stáyni.

Goſpodyni powinná wiedźieć/o kuchniey/o ſpiżárniey/y o piwnicy.
Grzechy młodośći/kárze Pan Bog ná ſtáre kośći.
Viſitat Dominus delicta iuuentutis, in oſſa ſenectutis.
Głodnych y muchá powádźi.
Głupi kiedy milczy/ zá mądrego vydźie.
Stultus quamdiu tacet, ſapiens eſſe videtur.
Głowká by mákowká/ á rozumu by náplwał.
O quale caput, & cerebrum non habet! *Æſopus.*
Gdźie ćienko tám ſię rwie. Abrumpitur facilè tenuis funiculus. *Lucianus.*
Gwałtem wźiąć może/ ále dáć nie może. Volenti non fit iniuria.
100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA QVARTA.

GDźie ćię rádźi widzą tám nie częſto byway / á gdźie nie rádźi/ tám nigdy.
Gdźie Diabeł nie może/ tám Bábę pośle.
Non audet ſtygius Dæmon tentare, quod audet
Diues fraudis anus, &c.
Gniew bez śiły nic nie ieſt. Vana eſt ſine viribus Ira.
Gdźie śiłá/ tám y moc.
Gniewa ſię Bábá ná targ/ á targ o tym nie wie.
Gdźie ogon rządźi/ tám głowá błądźi.
Gdźie nie możeſz przeſkoczyć / tám trzebá podleść.
Faſtigio caput ſubmitte. *L.Viues.*
Głádki ná ſtrych/ á ſzpetny do pudłá.
Gorzałką zá groſz przyiaćielá vczćiſz/ á zá dźieśięć vmorzyſz.
Gorzałká iák złodźiey/ áni wzwieſz iáko ſię wkrádnie. 10

Goſpo-

Gospodarzowi trzebá być głuchym y ślepym.
Gdy się możni mnożą/ ludźie vbożą.
Cum surrexerint impij, absconduntur homines, 22. *Prou.* 28.
Gdy szukasz rády/ strzeż się pilno zdrády.
Gdy dwáy rzeką żeś piiány/możesz iść spáć bez nágány.
Gdźie Pan hárdy/ á chleb twárdy/ ktemu piwnicá ná kolku/ biádá tám chudemu páchołku.
Gdy Sokoł opieszeie/ biie go y wroná.
Mortuo Leoni etiam mures insultant.
Gdźie trzebá pápáć/ tám trzebá y kákáć.
Grzegorz/ czegoż? Podź robić/ o nie mogeć chodźić : podźże ieść/ toć muszę poleść.
Gospodárstwo/ kłopotárstwo.
Gospodárstwo węzłowáte słowo/ nie wnet będźie/ co rzeczesz /gotowo. 20

Gdźie rozumu nie/ czás pomoże.
Grábieżna kłáczá/ kontentuie się y plewámi.
Głośny dzwonek zła sławá.
Gdźie dla dwu nágotuią/ tám się trzeći náie.
Gdy iedźiesz w drogę/ áno piecze słońce/
Nie chroń się dla dżdżá wźiąć sobie opończe.
Ingrediare viam, cœlo licet vsq; sereno,
Ad pluuias nunquam penula desit aquas. *Martial.*
Gdźie kogo nie proszą/ tám go kiiem wynoszą.
Gdy się kto tobie bárzo ofiáruie
Albo ćię iuż ćiął/ álbo ćiąć gotuie. *Prou. Italicum.*
Głupi dáie / mądry bierze.
Głośny beben zá gorą/ á kiedy do nas przyidźie/ álić iák pudełko.
Quæ Remota metuuntur, admota contemnuntur. *Tacitus.*
Minuit præsentia famam. *Lucanus.*
Gdźie złe przypadki / tám przyiaćiel rzadki.
Cum fortuna perit, nullus amicus erit. *Ovid.*

Viri calamitoſi, amici diffugiunt. *Prou. Græcum.* 30

Głaßcz ty kotowi ſkorę / á on ogon wzgorę.
Goſpodarzá w domu nie częſtuy / czeládźi mu nie poy / Zenie ſię iego nie zalecay.
Gdy chudak Páná dáruie / Diabeł z niego przekwintuie.
Cum pauper diuiti donat, tunc Diabolus ridet. *Prou. Italicum.*
Gość w dom/ Bog w dom. Hoſpes venit, Chriſtus venit.
Gdźie Pan Bog kośćioł buduie/ tám diabeł káplicę ſtáwi,
Diabolus eſt ſimia operum diuinorum.
Gdźie powie ſucho/ tám po vßy vlgnieß/ godźien wiáry.
Groźny ná żonę / kto nie ma ſwey żony.
Goſpodarzá w domu trzebá ſłucháć.
Quod iubet hoſpes agas, Si non vis ſumere plagas.
Gdźie iedzą/ tám iedz/ á gdźie robią/ tám idź precz nie záwadzay.
Gdźie ſię leie/ tám ſię dobrze dźieie. 40

Gdźie go z ieść/ tám go z ieść/ byle nie domá.
Gorąca miłość/ ſáma drogá/ krogulcze pole/ nie długo trwáią.
Głupiemu ſłużyć/ w nocy ieźdźić/ w kárczmie goſpodárowáć/ wßytko niemal zá iedno.
Gdźie Xięża á furmáni piją/ tám naylepße piwo.
Gość ná iednę noc w cudzym domu zoſtawßy kołek w śćiánę w bićie.
Gdźie zgodá/ tám Pan Bog mießka.

H.

HAńbá/ Bohátyrſkie dźieći. Heroum filij noxæ.
Hárkáwemu rzeczy doſtáie.
Hámuy kołá zgory/ Chcąc ochronić ſkory.
Hánkám ći ia Mátyaßu hánká/
A tyś mniemał że Woiewodzanká. 50

I.

IAki Pan/ táki kram. Mala mens, malus animus. *Ter.*
Ministri ferunt Dominorum suorum mores. *Vllr. Huttenus.*
Jeden iest sposob vrodzenia/ á tyśiąc zginienia.
Vna est nascendi, monendi mille figuræ.
Jákie drzewo / táki owoc.
Qualis quæq; arbos, tales solet edere fructus.
Jáko gaią/ táko biią. *Vicem* pro vice, reddam tibi amice.
Inßy Krol/ á inßa Páni Báránowská.
Już widzę że nie przelewki.
Jeßcze się nie vrodźiło/ á iuż okrzczono.
Qui futurus est, vocatum est nomen eius. 6.*Eccles.* 10.
Już to głod/ kiedy wilk wilká kąsa.
Acerba sunt tempora, quibus lupum lupus est. 1. *Casus.*
I wilk syt / y owce cáłe.
Jedná nędzá nie dokuczy. Nulla calamitas sola. 60

I tego Pan Bog nie pomáłu treksce/
Komu da ßpetną twarz/miłosne serce.
Im dáley w las/ tym więcey drew.
Dato vno absurdo, sequuntur infinita.
Jednemu ßydłá golą/ á drugiemu brzytwy niechcą.
Jákoby ná Niemieckim kazániu był.
Jákoby też o żelaznym Wilku báiał.
Jákoby też groch ná śćiánę miotał.
Jáko wodá z Káczki.
I koń nád śiłę nie skoczy. Ad imposibilia nemo obligatur.
Jáko sobie pośćieleß/ ták się wyśpiß.
In diebus Eliæ, kiedy zákstą kiie. 70

Im kot stárßy/ tym ogon twárdßy.
Juz to ßczwány Wilk.
Ja o Páwle/á on o Gáwle. Ego de allio, ille verò de cepis.

Jedná cnotá/ nie cnotá. Vna virtus, nulla virtus.
Jáki táki vrząd/ lepßy niż proſta ſłużbá:
Jak ſię gryść rzemieniá.
Ja z tobą w rynek/ á ty przedśię w vlicę.
Jeśliś Pan/ śiáday ná kobiercu.
Idźże Seráfinku/ Máćierzyn kochánku.
Już po Serapie. 80

Jáko ſię nie vpalić/ ogień w zánádrzu máiąc?
Num quid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta illius non ardeant? 6. Prouer. 27.
Jeśliś Pan chowáy ſługi.
Już dziśia y wßy káßlą.
Jeden Oćiec dziesiąći Synow wychowa/ á dźiesięć ſynow iednego oycá wychowáć nie mogą.
Jedno zwinąć/ drugie zminąć.
Jáko ty Rodźice ſwoie/ ták ćię vczczą Dźiatki twoie.
Quæ feceris Parentibus, eadem à liberis expecta.
Im wiecey gátunku/ tym wiecey fráſunku.
Plus eſt ſollicitus magis beatus. *Auſonius.*
Ják wianki wił.
Ják we ſtu koni przybył.
Jeśli ſię kto náprze z ſtrony koniá / wozu / ſukniey / żony/ ku iákiey kolwiek potrzebie/ nie pußczay z domu bez śiebie / woz połamią/ ſuknię zmążą/ koń oſádnią/żonę z táſką odeßlą. 90

Ile chytrcow/ tyle mędrcow.
Jákie odźienie/ tákie vczczenie.
Jáko ćię widzą/ táko ćię pißą.
Junoßa ogień w dom wnaßą.
Idąc do dworu/ trzebá ćierpliwośći woru.
Jedná bábá kámień do ſtudnie wwáli / á dźieśięć go chłopow nie dobędźie.

Jeden zá ośmnaśćie/ á drugi zá dwádźieśćiá bez dwu.
Jeſzcze mu ſię to nie przepiekło/ á iuż ná nowe zárabia.
Jáka praca/ táka płaca.
Jeden Wiedeń/ Prágá mágá/ Krákow miáſto. 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA QVINTA.

JAk po Xiędzu/ co kto porwał/ to iego.
Ják Aniołki połykał.
Jednym ćioſem gębá z noſem.
Ják dźieśięćinny brog wſzytko przyimuie.
Ják pod rynną śiedźiał.
Idąc do woytá/ obá ſię boytá.
Jedno ſáſá/ á drugie do láſá.
Diſparibus bobus non benè trahitur currus.
Jáko ćię mogę/ choćiay przez nogę.
Dolus an virtus, quis in hoſte requirat? *Maro.*
Jednemu ſie Pop podoba/ á drugiemu Popádya.
Scilicet arrident hæc tibi, at illa mihi. *Callimachus.*
Jáki kroy/ táki ſtroy. 10

Język kiedy błądźi/ prawdę mowi.
Lingua errans, vera dicit.
Jeden krowę zá rogi trzyma/ á drugi ią doi.
Alter habet titulum, alter habet vitulum.
Im ći co wolniey/ tym ſię ſtaw dolniey.
Si fortuna iuuat, caueto tolli. *Auſonius.*
Ják morze/ wſzytko ná wierzch wyrzući.
Jeśli wádzę/ tedy ſię wyprowádzę.

Iák z kozłá/ ni mleká/ ni wełny.
Iáka ſpowiedź/ tákie rozgrzeſzenie.
Iárząbek Páńſki ptak/ á chłopſka potrawa.
Iárząbká može iednego dáć Pánu/ á kuropatw trzebá párę.
Jednę á iednę pioſnkę ſpiewa.
Semper chorda oberrat eadem, *Horat.* 20

Jedno w lice/ á drugie ná petlice.
Jedná iáſkołka nie przynośi wioſny.
Vna hirundo non facit Ver.
Już mu y Sędomirſki Doktor nie pomože.
Ne Mercurius quidem cum Muſis ſanauerit. *Galenus.*
Iák w Aptece/ták w Złotárni/ ni do czego ſię nie gárni/
Bo tám tego wnet záwſtydzą/kogo być nátrętem widzą.
Iák Wilk záwſze ná owce mrze/ Ták zły ſchnie/ gdy nie czyni źle.
Już iedno Bogá/ kiedy domá nogá.
Omnis res iam in vado. *Terent.*
Ja z nim w pole/ á on przedśię do láſá.
Jeden głupi dźieśiąći mądrych zwiedźie/ á dźieśieć mądrych/iednego głupiego nic. Plus poteſt vnus ſtultus interrogare, quam decem ſapientes reſpondere.
Im kto ſtárſzy/ tym powinien być mędrſzy.
Iáko ſię woł dorwie trawy/
Kiedy przeſtáć niewie ſpráwy. 30

Jedno rydel á motyká/ tá ich rozerwáć može.
Hunc niſi mors adimet mihi nemo. *Terent.*
Iákby mu noż w ſerce wráźił.
Iákby go gomołką przeſtrzelił.
Ida z ſobą ná vdry.
Iáie dźiśieyſze/chleb wczoráyſzy/ ćielę ſześć niedźielne/ á wino końſkie nalepſze.

Ouum vnius horæ, panis vnius diei, vitulus vnius menſis, vinum vnius anni, optima. *Prouerb: Belg.*

Im kto vczeńſzy/ tym bywa nádetſzy. Scientia inflat. 1. *Cor:* 8.

Ieś to máły/ nie bądź zuchwáły.

Iednemu názbyt/ á drugiemu nic.

Fortuna multis nimium dedit, nemini ſatis. *Mimus.*

Iuż to nie Dworká/ co nie vkaże roſporká.

Im kto głupſzy/ tym bywa beſpiecznieyſzy.

Quo quis indoctior, eo impudentior. *Fabius.* 40

K.

KTo ſie ná mleku ſpárzy/ ten ná wode dmucha.

Kto nie da ná piſzczałke/ ten w nie nie gra.

Kiedy ſie łyká dra/ w ten czás ie drzy.

Dum ſubera ſuberant, ſubera ſuberare memento.

Kiedy Niedźwiedźiá vderzy gáłąź/ tedy ryknie / á kiedy go drzewo przywáli/ tedy milczy. Glande percuſſus vociferatur vrſus, ſed cum frons cadit, vrſus cum ſilentio vadit.

Kóciel gárcowi przygania/ á obá ſmolą.

Væ tibi, væ nigræ dicebat cacabus ollæ.

Kto oczymá nie doyźrzy/ ten mieſzkiem dopłáći.

Komu ſie zmiele/ ále tobie ſie ſkrupi.

Káżdy ma ſwego molá co go gryźie.

Quiſque ſuos patimur manes. *Maro.*

Kto śiłá mowi/ ten ſie wymowi.

In multiloquio non deerit peccatum.

Káżdemu ſwoie miło/ choćia nápoły zgniło.

Simia fœtus ſuos quamuis deformes, arctiſsimè amat. 50

Káżda liſzká ſwoy ogon chwali.

Quiſque ſuum laudat, quamuis laudabile non ſit.

Kámień ku gorze rzucony / wraca ſie ná głowe ćiſkáiącego.

In ſe ſpuit, qui in cœlum ſpuit. *I. Scaliger.*

Kto przebiera/ ten przemiera.
Kázdy młynarz ná ſwoie koło wode prowádzi.
Komu proſie zginie/ temu w vßu pißczy.
Kruk krukowi nigdy oká nie wykluie.
Dat veniam coruis, vexat cenſura columbas. *Iuuenalis.*
Kto ludzi nie ſłucha/ ten y Bogá nie ſłucha.
Kto tonie/ y gołego ſie mieczá chwyta.
Kto ſobie zły/ á komuz dobry?
Qui ſibi nequam, cui bonus?
Kto ma czás/ á czáſu czeka/ czás tráci. Qui occaſiones amittit, maximam partem rerum bonarum amittit. 60

Kto ſie ludzi nie wſtydzi/ ten ſie y Bogá nie boi.
Kiedy Pan Bog záchce/ y ná piecu da.
Interdum Dij etiam dormientibus nent.
Kto w ßcześćiu pływa/ máło dba o drugie.
Kázda przyiaźń nic nie wádzi.
Kto táſkę Páńſka ßácuie/ coś w ſobie niepewnego czuie.
Kto nie rychło chodzi/ ten ſobie ßkodzi. Abſentes careant.
Kto nie ßuka wieczerzy/ tego wieczerza nie ßuka.
Kto śiłá obiecuie/ máło dáie. Qui facilis eſt in promittendo, difficilis eſt in præſtando.
Kto mieczem woiuie/ od mieczá ginie.
Qui gladio ferit, gladio perit.
Komu do śmiechu/ á drugiemu do zdechu. 70

Kto ſie raz przeniewierzy/ temu nigdy nie wierzą.
Ariſtoteles interrogatus: Quid lucrarentur mendaces, reſpondit: Vt cum vera dicant, nemo illis credat.
Kto pyta/nie błądzi. Qui incipit dubitare, incipit ſapere. *Ariſto.*
Kto z przyrodzenia głupi/ y w Páryzu ſobie rozumu nie kupi.
Komu Bog rozumu nie da/ Kowal mu go nie vkuie.
Kto w ogon wierzy/ ten piorko z ogoná znaydzie.

Káżdy o sobie dobrze rozumie.
Káżdy ná swym sercu buyny.
Kto chodzi po nocy/ szuka kiiowey niemocy.
Qui nocta ambulat, offendit. *Saluator.*
Kogo gryzie mol zákryty/ nie wsmak mu obiad obfity.
Huic Epulæ sordent, quem tecta piacula mordent.
Ktore rzecze białagłowá/ pisz ná bystrey wodzie słowá.
Mulier cupido, quod dicit amanti.
In vento & rapida scribere oportet aqua. *Catullus.* 80

Kto nieprzyiácielowi folguie/ Ten sobie śmierć gotuie.
Qui inimico parcit, Exitium sibi accersit,
Kuś sie o nie rowną/ rowna cię záwsze potkáć może.
Kiedyby sie o káżdą krzywdę brał/ tedy choćby po włosku z głowy wyrywano/ nie stáłoby ich ná głowie.
Kto chowa ptaki z pisku/ ten miewa láyná w zysku.
Kto iedzie ná niedźwiedźiá/ niech sobie łożko gotuie/ á kto ná wieprzá/ niechay grob.
Kto nie szánuie groszá/ ten zá grosz nie stoi.
Krol wielki Pan/ á łopátą cukru nie iada.
Kto pod kim dołek kopa/ Sam weń wpádnie.
Qui fodit foueam incidet in eam.
26. *Prouerb.* 27. 10. *Eccles.* 8. 27. *Sirach.* 29.
Kiedy groszy w pytlu neni/ w ten czás sie y rozum zmieni.
Kto zá kogo ręczy/ tego Diabeł męczy.
Sponde, noxa præsto est. *Pittacus.* 90

Kto w piecu lega/ ten drugiego ożogiem máca.
Stultus ambulans in via, cum ipse sit insipiens, omnes stultos esse existimat. 10. *Eccles.* 3.
Kto w karczmie służy/ temu w browarze płáca.
Kto pierwey do młyná záiedzie/ temu pierwiey zmielą.
Qui prior tempore, potior iure.

Kiedy

Kiedy ſię konią nápra/ á dźiewki/ nie trzymay.
Kwápi ſię by Popowna zá mąż.
Quo properas? num eugium vis ſcindere. *Næuius.*
Koßulká ná śmierć.
Kto ráno wſtáie/ temu Pan Bog dáie.
Kto ſobie niewoli/ tego głowá boli.
Kto łáſkaw nie zápominay/ kto nie łáſkaw nie wſpominay.
Koń ná czterech nogách/ á vſterka ſię. 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA SEXTA.

KLin klinem wybić.
Malus nodus, malo cuneo pellendus.
Kiedy tráfi kos ná koſá/ tedy ieden znich vmyka noſá.
Kogo ſię nießczęśćie imie/ ten ſobie nos vćieráiąc palec wywinie.
Kto chce być dobrym powiádáczem/ trzebá żeby był pierwey dobrym ſłucháczem.
Breuiſsima eſt ad diſcendum via, audiendi diligentia. *L. Viues.*
Kto ſię chwali ten ſię powáli.
Kto ſię dotyka ſmoły/ zmáże ſię od niey.
Qui tangit picem, inquinabitur ab ea. 13. *Sirach.* I.
Kto Bogá zdrádźił/ á kogoż nie zdrádźi?
Kto milczy/ zezwala. Qui tacet, conſentire videtur.
Káżdy leniwy wießczy. Omnis piger vatem agit.
Kto bywa ná koniu/ ten bywa y pod koniem. 10

Kto ſmáruie/ iedźie.
Kiedy iezyk milczy/ rozum nizacz nie ſtoi.
Theſauri abſconditi, nulla eſt vtilitas.

Kto miłuie rzewnie/ ten száleie pewnie.
Kto miłuie powoli/ tego głowá nie boli.
Kazałci zá gniłe gruszki podziękowáć.
Kto ná końcu śiada/ ten polewkę iada.
Komu sie ryby nie dostánie/ ten ná polewce przestánie.
Kto dał zęby/ ten da y chleb. *Prouer: Lithuan.*
Certa mihi spes est, quod vitam qui dedit, idem
Et velit & possit suppeditare cibum. *P. Elsterleben.*
Kto ná ludzie pusczá/ ten połowicę tráći/ kto ná Bogá/ ten wszytko.
Nászá wysługá nászá. 20

Kiedy Pánowie záleb chodzą/ tedy v poddánych włosy trzeszczą.
Kto służy z łáski/ v tego bywa mieszek pláski.
Kto ná cżyim wozku ieździ/ tego piosnkę śpiewa.
Kto nie ma sługi/ niech sobie sam służy.
Kto nie ma koniá/ niech piechotą chodzi.
Krol dał / á Gásztołt wziął.
Kto przy prawdźie/ ten nápoły ma wygráną.
Kto ma żytko/ ten ma wszytko.
Kto swowolnie żywie/ swowolnie ginie.
Qui sine lege viuit, sine lege vitam finit.
Kiedy widzą/ tedy łkam/ kiedy niewidzą/ tedy knam. 30

Kto śmie zełgáć / śmie y vkráść.
Kto pyta/ nie ma woli dáć.
Káżdy pies ná swym śmiećisku śmiáły.
Nihil ferocius cane in suo sterquilinio. *I. Scaliger.*
Kos ná kosá/ chłop ná chłopá.
Dij boni, vir viro quid præstat! *Terentius.*
Káżdy ptaszek swoim sie noskiem żywi.
Kiedy Bog dopuśći/ sámo olstro spuśći.
Kiedy woz násmáruiesz/ iákobyś trzećiego koniá przyprzągł.
Koń Turek/ chłop Mázurek / czápká mágierká / száblá Węgierká.

Krákowſki trzewik / Poznáńſka pánná / Wiślicka ziemiá / Przemyſkie piwo.
Kto ſłuży z łáſki/ temu miłośierdziem płácą. 40

Kord broń / ſzáblá ſtroy. *Albo*
Kord do boiu/ ſzáblá do ſtroiu.
Koniowi nogę kuią/ á żábá też ſwoiey nádſtáwia.
Kto nádzieią żyw/ wſkorali/ będzie wielki dziw. Spes alit & fallit.
Kośćioł odárſzy Plebánią pobiią.
Nudato Petro Paulum tegit. *G. Budæus.*
Kto ná białym koniu nie śiedział / nie śiedział ná dobrem.
Kto zá rok Páná nie zrozumie/ á zá dwá nic nie wyſłuży / ten ſię pewnie v dworu zádłuży.
Koń/ Pánná y wino/ wielkiego ochędoſtwá potrzebuią.
Kręći ſię by ono iſte w przerębli.
Kręć Máćku głową/ by ćię Diabeł nie vśidlił. 50

Káżdy powinien przed ożenieniem/ trzy látá ſzáleć.
Komu ćiáſno/ niech vſtępuie.
Kto ná morzu nie bywał/ ten dziwow nie widał.
Non vidit mira, qui non vidit maria.
Kiedy pieſká biią/ y Lewek ſię boi.
Kto grozi przeſtrzega.
Kto nieopátrznie czyni/ ſzkodę popada.
Kto pili/ nie zmyli.
Kto ſię czego nie vczył/ nie może drugiego náuczyć.
Quodq; quis ignorat, nemo docere poteſt.
Komuś powinnicyſzy/ temu pierwey dogadzay.
Kogo ſzczęśćie głaſzcze/ tego rádo troſzcze. Fortuna cum blanditur, captatum venit. *P. Mimus.* 60

Kto lećie prożnuie/ Zimie nędzę czuie.
Kto wiele mowi/ ten málo czyni. Diuites verborum, inopes ſunt rerum.

Kto

Kto vraga/ mniey cnoty ma.
Kto zazdrośćiw/ sam sobie krzyw. Inuidus alterius macreſcit rebus opimis. *Horatius.*
Kto ma mniey/ ma bespieczniey.
Kto rad szczebiece / wszytko wymiece.
Percunctatorem fugito, nam garrulus idem eſt. *Horat.*
Káżdy ma swoie rupie.
Kto dobrze broi/ śmierći sie nie boi.
Rectè faciendo neminem timeas.
Kto miecz trzyma/ pokoy miewa. Arma ferunt pacem.
Kto gárdźi/ iada chleb twárdy. 70

Komu wilá mił/ nigdy madry nie był.
Kto mowi co wie/ swych sie wad dowie.
Qui dicit quæ vult, audiet quæ non vult.
Kto dźiáła skoro / nie bywa mu sporo.
Kto słucha pochlebce/ madry być niechce.
Kto ma ćiaża / tego nie wiaża.
Kto we żniwá pátrzy chłodu/ náćierpi sie źimie głodu.
Kto nie ma co dáć/ muśi v drzwi stać.
Si nihil attuleris ibis Homere foras. *Ouidius.*
Kur zápiał. Gallina cecinit. *Terentius.*
Kráwiec igły szukáiac/ zá grosz świec spalił.
Kto chce kogo bić/ muśi sam przy tym być. 80

Káżdego zdánie przyimuy/ á swego sie rozumu trzymay.
Kto krzywoprzyśieże/ rzadko rok przeżyie.
Kto rad obłápia meżátki/ bez oblicżney rány rzadki.
Kto wytrwa kiedy stoł y drzwi skrzypia/ wytrwa kiedy y łożko bedźie skrzypiáło.
Kracouia, kup sobie iáko y ia.
Kiedy zebráć / tedy száleć ?
Káżdy madry znácżnie ma vpáść.

Kto zły záwżdy zły. Qui ſemel malus, ſemper præſumitur malus. *R. Iuris.*
Kazał Pan/ muśiał ſam.
Kiedyby Opát koſtek przy ſobie nie nośił/ tedyby Mniſzy w nie nie gráli.
90
Ktoż pieczenią piecze/ żeby mu ſię iey nie doſtáło/ á przynamniey tłuſtośći ná chleb?
Quis paſcit gregem, & delacte gregis non veſcitur? *B. Paulus.* (1.*Cor.*9.8.
Ktora go przed ſobą noſząc nie vſtrzeże/ druga zá nią chodząc pewnie nie vſtrzeże.
Cum potentiori ne litiges, bo ná tym nie vtyieſz.
Kto ſię nie czuie/ niech ſię nie fráſuie.
A kto ſię czuie/ niech ſię popráwuie.
Comes de Wątory/ gdźie ieden kmieć/ á trzy dwory.
Kto pierwſzy/ ten lepſzy.
Kto duższy/ ten lepſzy.
Kupiłbym wieś/ále pieniądze gdźieś.
Koń nánioſł.
Koń bez odmiány oddáć/ z iedną ſobie chowáć/ ze dwiemá przyiaćielowi/ ze trzemá nieprzyiaćielowi/ á ze cztermá przedáć.
100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA SEPTIMA.

KTo w pełney przyiaćielá ſkrzywdźi/ſkrzywdźi y w czym inſzym.
Kto ſię komu cudzym nie záchowa/ ſwoiem nigdy.
Kto cudze łycżko zgubi/ rzemykiem ſwoim przypłáći.
Krzyczy by gąśior ná wioſnę.
Kto groch ie nie wiśi.
Krowá ktora śiłá ryczy/ máło mleká dawa.

Qui diuites sunt verborum, inopes sunt rerum.
Kto muruie/ buduie.
Kto z drzewá kleći/ ogień w domu nieći.
Kmieca tám miłość/ gdźie przy ludźiach sobie łáią/ bez ludźi sie ochłápiáią.
Kiedy sie stáry z młodą ożeni/ tedy właśnie/ iákoby w stáry woz szalone konie záłożył.
Qui vult honestè occidere senem, det illi vxorem pulcram & iuuenem.

Kto ser iada pies go nie vkąśi/ złodźiey go nie okrádnie/ y nie stárzeie sie.
Kiedy złodźieiá wieszáią/ radby żeby z nim wszytkich powieszano.
Kto ná cudzym skapy swego nigdy nie vdźieli.
Ktora czyta/ śpiewa/ gędźie/ z tey rzadko cnotliwa będźie.
Kto z młodu chodźi iáko stáry/ ná stárość skacze iáko młody.
Maturè fiat senex oportet, qui non cito velit esse senex.
Kto ma zgodę ná pieczy/ zgodźi sie z przyiaćielem w káżdey rzeczy.
Kokosz wleciawszy ná żyto rozgrzeba/ á w śmiećiách iednego źiárná szuka.
Kiedy Bog zachce zazdrość nie przeszkodźi/
Kiedy nie/ praca nic sie nie powodźi.
Deo dante nil officit Liuor,
Deo non dante, nihil proficit Labor. *Greg: Nazianzen.*
Kto miłuie przyiaćielá/ miłuie y psá iego.
Kiedy Niedźwiedźiá prowádzono do miodu/ tedy mu vszy oberwano/ á kiedy od miodu/ tedy ogon.

Krew nie wodá/ woienne lekárstwo.
Kto zna Morze/ wie co gorzey.
Kto sie mśći/ dwá rázy bywa bit.
Krákowskim tárgiem ná połowicy przestánie.
Ktora gęś vderza/ tá gęgnie.
Kto piiáne rzeczy wspomni/ wrzećionem mu oko wykłoć.
Komu Bog nie obiecał śmierći/ ten sie y z grobu wywierći.

Kto nie ma w swoim rodźie śiostry murwy/ á brátá złodźieiá/ zmaż ten rym. Rara est familia, in qua non sit fur, aut meretrix,

Kto milczec niechce/ ten prożno klekce. *(I. Scaliger.*

Kiedyć się śćiele/ znay przyiaćiele. 30

Kto złym pobłaża/ dobrych vraża.

Nocet bonis, quisquis parcit malis. *P. Mimus.*

Kto ze mną chlebá ieść niechce/ ia z nim y kołaczow nie będę.

Kiedy ziástrzębicie Sowá/ chce wyższey latáć Sokołá.

Kogo Rodźice nie karzą rozgą/ tego kát mieczem karze.

Káżdy błazen swoim stroiem. Quisq́ suo sensu abundat.

Kuchárzá ktory głodem vmrze/ nie chowáią ná Cmintarzu.

Káżdy ná stárość żáłuie/ że się z młodu nie vczył.

Kto chce wygráć kaczorá/ trzebá ważyć gąsiorá.

Necesse est facere sumptum, qui quærit lucrum. *Mimus.*

Kto służy/ wolność tráći.

Kto czego niewdźięczen/ ten tego nie godźien.

Ab ingratis tolluntur beneficia. 40

Kto ma złoto/ ma prawo po sobie.

Ius faciunt nummi, faciunt Decreta Ducati, *Vel:*

Mutnegra cum Murua, faciunt rectissima curua.

Kto się rad dłuży/ nie rad słowá trzyma.

Qui debet, mentitur. *I. Scaliger.*

Kto po kładkách mądrze stąpa/ ten się rzadko w błoćie kąpa

Non de ponte cadit, qui cum sapientia vadit.

Kiedy kogo Bog chce skaráć/ tedy mu rozum odeymie.

Quorum fortunam mutare numen constituit, eorum consilia perturbat. *Vell: Paterculus.*

Fatis vrgentibus Rempublicam omnia salutaria monita spernuntur. *T. Liuius.*

Fortuna quos euertere statuit, excæcare solet. *Machiauellus.*

Iratus ad pœnam Deus si quos trahit,
Auferre mentem talibus primùm solet. *Lycurgus.*

Kto się

Kto ſię chce mieć dobrze ná dzień / niech ſobie gęś zárznie/ kto ná tydzień/niech wieprzá zákole/ kto ná miesiąc/niech wołu zábiie/ kto ná cáły rok/niech żonę poymie/á kto do śmierći / niech Xię-dzem zoſtánie. *Prouerb: Italicum*

Kto z przodku wygrawa/ ná oſtátku nie ma co ſtáwić.

Kto piie ten tyie/ kto miluie bywa zdrow/ kto biie żonę będzie zbá-

Komu ßczęśćie dogadza/tego w głupſtwo wprowadza. (wion.

Fortuna quem nimium fouet, ſtultum facit. *Mimus.*

Kiedyby vbogi Pánu nie dawał/ pretkoby Pan zubożał.

Kogo kobzá vweſeli/ fráncá vbogáci/ á demnoweßki vćießą/wiel-ki fortunat. 50

Kedyś bywał ßátánie ? zwodźiłem świát moy Pánie.

Kiedy z cudzego tedy/ Nu, Nu. á kiedy z ſwego tedy/ Nie, Nie.

Kto wierzy w czáry/ tego weźmie diabeł ſtáry/

Kiedy Venus w domu rządźić będźie/ być Márſowi z kurámi ná

Kto nie doyźrzy oczkiem/ ten dopłáći mießkiem. (grzędźie.

Krolowie wielkie oczy/ y długie ręce máią.

Regis plures ſunt oculi. *Lucianus.*

An neſcis longas Regibus eſſe manus? *Ouid.*

Kto ćię w máłey rzeczy zkrzywdźi/ zkrzywdźi ćię y w wielkiey.

Qui in modico iniquus eſt, etiam in multo inquius erit. 16.

Kto ſię opſá y o chłopcá nie weźmie/nieweźmie ſię y ożonę. (Luc.10.

Kto we dwudźieſtu lećiech záleb nie poydźie/ do śmierći nie poy-

Kiedy człowiek táki kośi/ ládá bábá deżdż vprośi. (dźie. 60

Kto w dźieśiąći lećiech/ nie będźie nadobny/ we dwudźieſtu gład-ki/ we trzydźieſtu duży/ we czterdźieſtu mądry / w piaćiudźie-śiąt bogáty / wßeśćiudźieśiąt nabożny/ tedy iuż do śmierći tákim nie będźie.

Dec pul, bis grat, ter fort, quart ſap, quin dis, ſex ſan, poſt nullus fis. *Bebelius.*

Klucze do rąk drabkę ná ßubienicę.

F. F. F. F.

Factorem facias, furem facias.

Kto łże/ ten y kradnie. Oſtende mihi mendacem, & oſtendam tibi furem.

Kto raz miłego wſtydu przeſkoczy gránice.
Ten iuż znácznie będźie miał niewſtydliwe lice.

Qui ſemel verecundiæ fines tranſilierit, eum gnauiter oportet eſſe impudentem. *Cicero.*

Kßtałtny w opaſániu by gęśie iáie w táśmie.

Końſkim nogom/ ßeptáney powieśći/ kupieckim zalotom opátrznie trzebá wierzyć.

Koniá nie biy/ ſługi nie łży/ żony nie drażni/ chceßli mieć z nich ſtá=

Koń ma być czuły/ nog pewnych/ y gęby wolney. (tek.

Kto ſług nie ma/ á ſam ſobie ſłużyć niechce/ głupi człowiek.

Kto grozi/ á nikt ſię go nie boi/ ná ſwą ßkodę czyni. 70

Kto przyśięga/ á nikt mu nie wierzy/ záwiedźie ſię.

Kto datek obiecuie/ á nic nie ma/ nie iednego záwiedźie

Kto chce być gládkim/ trzebá przyćierpieć.

Koniá ná pole nie pożyczay/ ná borg biorąc drugim nie daway.

Kiedy pies ſpi/ Żyd przyśięga/ piiány ſię modli/ á białagłowá płácze/ rzadko wierzyć trzebá.

Cum mulier plorat, dormit canis, ebrius orat,
Iudæus iurat, nil mundus credere curat.

Káżdy ſię zmieni/ kto ſię ożeni.

Kradźione kupić/ pieniądze zgubić. (krawa.

Kto drzwi zá ſobą nie zámyka/ álbo Páńſkiey álbo pśiey nátury zá=

Kto o prawdźie dzwoni/ táki ná guz goni. Veritas odiū parit. *Ter.*

Kto w źieleni/ żenić ſię nie leni. 80

Kto Oycowi nie wyćierpi/ ten drugim oczy wyłupi.

Quem feret, ſi parentem non feret ſuum? *Terentius.*

Komuż zedrzeć pypeć/ iedno vbogiemu? Pan ſię pewnie odeymie ſwemu. Non rete accipitri tenditur, nec miluio.

Káżdy Wilk ſzáry śierść ma. Omnes ſibi congruunt, vnum cum noris, omnes noueris. *Terent.*

Kiedy Niedźwiedźiá raz przemożeſz / iuż go gdźie chceſz zá nos po= (twiedźieſz

Kto ſie nie rodźi/ ten nie vmiera/ *Albo.*

Káżdy co ſie rodźi vmrzeć muśi.

Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori. *Apollos.*

Kto bliſki Kośćiołá/ ten oſtátni do kośćiołá.

Proximus Eccleſiæ ſemper ſolet vltimus eſſe.

Kto w łáźni á przy ſtole śpiewa/trzebá mu po ſtu złotych płáćić.

Kto ma noż vmyty/ temu trzebá z drogi vſtąpić.

Krupki mu ná podołku ſmáżą. 90

Kát oſtátni vrząd.

Kiy ná chłopy/żelázo ná ſzláchtę.

Komuż piać/ ieśli nie kurom?

Kędźierzáwe włoſy/ wichrowáte myśli.

Kto śiłá piie/ rad ſie pobiie.

Kto ſnom wierzy/ oſzukawa ſie.

Karánie ſłuſzne/ lekárſtwo duſzne.

Káżdy kot w nocy czarny.

Kto latwie vwierzy/wnet ſie w łeb vderzy.

Kto z dobrych ſzydźi/ tym ſie Bog brzydźi. 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA OCTAVA.

KTo z Bogiem záczyna/ vczyni báczynie.

Kto ma ſześć koni w wożie/ tyśiąc złotych w ſzkátule/ á Pánnę we dwu milách/ten może czapkę ná ſtole położyć.

Káżdy Doktor ma trzy poſtáwy ná ſobie / kiedy przyidźie miły iák

Anioł/ kiedy vleczy dobry iák Bog/ kiedy ſię nagrody vpomina/ zły iák Diabeł.

Quid mirare hoſpes tria virginis ora Dianæ?
Tres facies Medicus ſemper habere ſolet,
Angelus eſt etenim, properat dum limen ad ægri,
Dum curat Deus eſt, dum petit æra, Satan.

L.

LAbor. Chłop. Auaritia, Pop.
Łácno przy kłodźie ogień niećić.
Łácno przebarſzczáć/ kiedy doſtawa.
Łácno o kiy kto chce pſá bić.
Facile fuſtem inueniet, qui canem verberare volet.
Łácno o przyczynę/ kto chce bić chudźinę.
Ludzkośćią żaden nie zgrzeſzy.
Łácno domá diſzkurſy ná kozubie odpráwowáć.

Łácno w polu o krzemień/ kiedy krześiwo v páſá/ *I. Albertus R.*
Łákoma rzecz chroſt.
Łákomy więcey tráći.
Łákomy ták tego vżywa co ma/ iáko y tego czego nie ma.
Auaro tam deeſt quod habet, quam quod non habet. *P. Mim.*
Łápay Tomku/ poki ná pomku.
Łáp dwie káczki zá iedną nogę.
Łáſká Páńſka ná pſtrym koniku ieźdźi.
Łáſká Páńſka bez dátku nic nie ieſt.
Łáſká Boża/ dobre zdrowie/ co lepſzego niech kto powie.
Ledwoby ſię korcem máku powinowáctwá doráchował.

Lelum po lelum/ fiſtum po fiſtum.
Leniwy dwá rázy robi.
Leniu náć iáie/ á czy obłupione?
Lećie mi go nie chłodź/ źimie mi go nie grzey.
Lempay wáláchá Párulu.

Lepiey rękawem zátkáć/ niżli cáłą ſuknią.
Lepiey wiedźieć/ niż mniemáć.
Lepiey Páńſkie ßczenie piáſtowáć/ niż ßláchećkie dźiećię.
Lepiey nie grzeßyć/niż pokutowáć.
Melius eſt pœnitenda non facere, quam pœnitentiam agere.
Lepiey popußczáiąc/ niżli popluwáiąc. 30

Lepiey ſię złodźiey ſam ſtrzeże/ niżli ſię go ludźie ſtrzegą.
Lepiey kiedy zbywa/ niżli kiedy niedoſtawa.
Melius eſt abundare, quam deficere.
Lekko z ptaki byś ich nie zpłoßył. Feſtina lente.
Lepiey bogáty pſá ćwiczy/niż vbogi Syná.
Lepiey kiedy mącno/niżli kiedy łączno.
Lepßa miárá niżli wiárá.
Lepßa trochá dobrego/ niżli wiele złego.
Lepßa ßkodká niżli ßkodá.
Lepßa cnotá we błoćie/ niż niecnotá we złoćie.
Lepßy karány. Phryx plagis emendatur. 40

Lepßy ſłomiány żywot/ niżli iedwabna śmierć.
Lepßy mießek zá groß kiedy kopá w nim / niżli zá kopę kiedy groß (w nim.
Lepiey ſwoie łatáć/ niżli cudze chwatáć.
Lepßy ſąśiad bliſki/ niżli Brát dáleki.
Melior eſt amicus propinquus, quam frater longinquus.
Lepßy ſunt złotá/niż centnar ołowu.
Lepße iedno chwałá Bogu/ niżli dwoie dali Bog.
Melius eſt habere quam auere.
Præſtat poſsidere, quam perſequi. *R. Iuris.*
Lepßy ſtáry ſługá z iedną wádą/niżli nowy z dźieśiąćią.
Lepßy mądry złodźiey/ niż głupi włodarz.
Lepßy żołnierz zbroyny/ á niżeli ſtroyny.
I. Cæſar maluit milites armatos potius, quàm ornatos habere.
Lepßy gil niż motyl/ choćiaż obá ptacy. 50

Lepßy czáſem ieden wieczor bywa/ nizli dwá poránki.
Lepßy lot ßcześćia/ nizli funt rozumu.
Lepßy dobry pies/ nizli zły człowiek.
Lepße iáycá od Dunáycá/ nizeli od Wiſły.
Lepße piwo dáleko/ á wino bliſko.
Lepßy funt ßáfránu/nizli woz śiáná.
Lgarze Pan Bog karze/ ieśli nie mrozem/ tedy powrozem.
Liśi ogon zá towar nie vchodzi.
Liśie pomkni śie/kuno przed ſtoł/ſobolu zá ſtoł/á ty báránie zá piec
Lis grzeie/kuná chłodzi/ſobol zdobi/ báran wßy płodzi. 60

Lis nie mogąc kißki dośiąc / rzekł odchodząc: powrozći też był.
Loy pſe/ á máſłem ſię ſmáruie. Melle ſe perungit. *Prou. Græc.*
Leżąc wilk nie tyie.
Low ſobie kotku.
Lżywy/ nieprzyiaźliwy. Mendaces, Fallaces.
Ludźie z domu gnoy wożą/ á my do domu.
Lotrowi łotrowſkie ſię dźieie.
Malos malè perdet ſaluator.
Ludźie dla nas budowáli/ á my dla ludźi.
Alij nobis, nos alijs, ædificamus. Vel
Struxerunt alij nobis, nos poſteritati,
Sic prius acceptum reddimus officium.
Ludzkośćią kázdy ſię przymili.
Ludzka rzecz vpáść/ á diabelſka w błędźie trwáć.
Humanum eſt errare, ſed Diaboli in errore perſeuerare. 70

Łyſy z woyny nie vćiecze/y żoná od niego nie vćieka.
Łzey nędznemu nie ſámemu. Gaudium eſt miſeris ſocios habere penarum.

M.

MA kiełbie we łbie. Fœnum habet in cornu.
Marga Łáćina by mártwe ćielę ogonem.

Na chleb rogi Satietas ferociam parit. *Eurip.*
á niewola nogi. Pedibus timor addidit alas. *Ouid.*
Mądremu dosyć námienić. Sapienti satis dictum. *Demosthenes.*
Sapientem mittas nihil ei dicas. *Vulgo.*
Ma się iáko groch przy drodze.
Máli być ciepło/ niechże będzie znoy.
Máłe złodzieie wieszáią/ á wielkim się kłániáią.
Fures rerum priuatarum in compedibus vitam agunt, rerum autem publicarum in aureis torquibus. *Cato.*
Ma diabłá w kryciu/ á dwu w nosie. 80
Marzec Suchy, mokry Mai. Zyto będzie iako gai.

Mácoszyne dziecię dwá razy bierze.
Máiąc gościá w domu/ nie czyń z czeládzią gomonu.
Máli być ládá iákim Popem/lepiey że będzie dobrym chłopem.
Máli w dymie/á wielcy w wodzie/ vrody swey pożytek odnoszą.
Máło ná tym że ma kto Wolą/ ieśli nie ma Dobrey.
Ma się iáko pączek w máśle.
Ma swego do nowego. (*Varro.*
Mędrsze dzisia iáycá á niżli kokoszy. Fulmenta lectum scādunt.
Miedzy gracżmi diabeł pieniądze bierze.
Miey ięzyk zá zębomá. Digito compesce labellum. 90

Miedzy Rzemieślniki/ naywiętszy łgarze szewcy.
Omnis quidem mentitur artifex,
Sed sutor hoc in genere est pessimus. G. *Faernus*
Máłych ptakow máłe gniazdá. Pusillę auiculę pusillos nidos construunt.
Mow wilku páciersz/á wilk/Owcá/ Báran.
Miłuymy się iáko bráciá á pátrzmy swego iáko żydzi.
Miecz zkowány/wilk chowány/Żyd krzczony/przyiaciel iednány.
Miłe domá. Domus chara, domus optima. *Prou. Græc.*
Mow ty ścienie/ salus zbáwienie.
Miárá we wszem ma być záchowána. Modus in rebus optimus.

Mnie z vſt/ á iemu mimo vſzy ſzuſt.
Myśl w niebie/ á rzyć w popiele. 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA NONA.

MJly iezu nie kol.
Młody może vmrzeć/ á ſtáry muśi.
Młodźik niewolnik/ Máiſz towárzyſz/ Cwik. Pan.
Mlynarzu / ſą tu ryby ? ſą Pánie moy : wierę niewiem by były ? wierzć niewiem/ Pánie moy.
Młody Koń w pieniądze idźie/ á ſtáry z pieniędzy.
Mnich niemowny/ kot niełowny/ gách wſtydliwy/ gracz ſpráwiedliwy/ nigdy nie wſkuráią.
Muchá w mleku/ álbo Cygan w bieli.
In hoſpitio formoſo hoſpes deformis.
Mieyſkie dźiećię iáko prośię/ á ſzláchećkie iáko ſzczenię.
Mieyſce y czás częſto śmiáłośći dodáią.
Miłośnice/ drapieżnice. 10

Miłośći/ tylko ćię do śmierći.
Miece ſię by pies ná łáncuchu.
Tanquam leo corda vinctus agitatur. *Lucianus.*
Mieyſka przyiaźń konwie ná piwo á rożná ná pieczęnią niebronić.
Mierźi go łákomy/ wolałby ſam.
Mamli świnie páść/ wolę cáłą trzodę.
Præſtat vitis vlmum eſſe, quam hederæ.
Miedzy dwiemá śiekierá zginełá.
Mowiwſzy po báránie/ trzebá też co y po wilku rzec.
Miło tám pátrzyć / gdźie w nadobnym ćiele/
Cnotá z Rozumem gniazdo ſobie śćiele.

Gratior eſt pulcro veniens in corpore virtus. *Maro.*
Nowilá chudá/ iáko ſię vdá.
Muśiał to w Bábinie ſłyſzeć. 20

Miłość Pánieńſka/ſzczęśćie w kárty/ łáſká Páńſka / y kraſá rożcy/
nie długo trwáłe rzeczy.
Mnichowi dawſzy ieść/trzebá mu y w bieſági włożyć.
Mniey trzymay o ſobie/ gdy ſzczęśćie po tobie.
Fortunam reuerenter habe. *Auſonius.*
Młodyś ieſzcze/ wyśpiewaſz ſobie.
Muśi żyć w nędzy/ kto nie ma pieniędzy.
Si non habes æs, miſer es, & pinguia non es.
Myśl cłá nie płáći. Cogitationis pænam nemo patitur.
Młoda rádá/Pánieńſka łáſká/Márcowa pogoda/ ſkutku nie máią
Moſtem ſię kłádźie/kto ſkim ná zdrádźie.
Mieyſkiey przyiáźni/wierney miłośći / przewozu we krę muśi przy-
Mow wilkowi Paćierz/á wilk woli kozią máćierz. (płáćić.
Verba fiunt mortuo. *Terent.* 30

Młynarz nie vmaczony żwierzyną.
Mur żelázny dobre ſumnienie. Hic murus aheneus eſto.
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa. *Horat.*

N.

NV w Imię Boże.
Quicquid agitis, in nomine Domini agite. *B. Paulus*
Ni Bogu świeczki/ ni Diabłu ożogá.
Nie máluy Diabłá ná ścienie/ być ſię nie przyśnił.
Nie mień octu piwo wárząc.
Ná piſzczałkę ieſt/ á ná świeczkę niemáſz.
Nie podeymuy ſię ſzáſzku legáwego polá.
Faber cum ſis, tractas non fabrilia. *Euripid.*
Nie wczás łyżká po obiedźie. Miſerum eſt poſt feſtum venire.
Nie ſkładay ſię z Dworem/przypłáćiſz tego worem. 40

Nie

Nie wßytko to złoto co ſię świeci.
Non omnes ſancti qui calcant limina templi.
Nie odgrzebay kiedy cię nie vgarą.
Extra teli iactum quieſce: *Prou.Græc.*
Tua quod nihil refert percontari deſine. *Terent.*
Nie ſkropiß ſię tego święconą wodą.
Nie vćiecze/ co ſię odwlecze. Non aufertur,quod differtur.
Nie trzebá gębie wierzyć. Os eſt impoſtor.
Niewiádomość grzechu nie czyni. Ignorantia excuſat delictum.
Nie gmeray w onem iſtem/ by bárziey nie śmierdziáło.
Malum bene conditum ne moueas.
Nie mow hup áż przeſkoczyß.
Noli ante victoriam triumphum canere.
Nie wßyſcy ná woz/ drudzy w kielnią.
Ná ſtárym do młyná. Equorum ſenio confectorum, ne pellis quidem vſui eſt. *Lucianus.* 50

Nie trwam o gwiazdy/ kiedy Xiężyc świeći.
Ná pochyłe drzewo y kozy łázą.
Cadente quercu quiuis ligna colligit.
Nie miec ſię kotku ná niedźwiedziá/ bo kiedy niedźwiedź drząśnie/ tedy kotek wrząśnie.
Nie miáłá Bábá kłopotu/y kupiłá ſobie párßywe prośię.
Lydo viro negotium non erat, ſed foras progreſſus parauit.
Nie miec ſádłá ná pſá/ bo ie zie. (*Prou.Græ.*
Nie zá ieden dźień Krákow zbudowano. Succeſsiuè fit motus
Nie ßydź z Bogá/żebyć świeći kiiem nie dopráli.
Nolite errare, Deus non irridetur. *B. Paulus.*
Nieśmiáłe ſerce cżći nie dowodźi.
Timidi nunquam erexêre trophæum. *Lucianus.*
Nie ćiągni pſá zá ogon/ bo ćię vkąśi/ álbo oſeydą.
Nie kázdy krolá zna. 60

Nieboią pśi kąſáią.

Nowe ſitko ná nowym kołku wieſzáią.
Nouum cribrum nouo paxillo pendeat.
Nie igray myſzká z kotką.
Nie kłádź pálcá miedzy drzwi/ być ſię nie vſkrzynął.
Inter ſacrum & ſaxum. *Vel,* Inter incudem & malleum.
Nie po drzewie przygodá chodźi/ po ludźiach.
Nie broy Ráchemberku/ przed czáſem zginieſz.
Ne impie agas multum, ne moriaris in tempore non tuo. 7
Nie po ſzwie ſię porze. (*Eccleſ:* 18
Nie rychły Pan Bog/ ále łuczny.
Seræ Deûm molæ, ſed grauiter molunt.
Nie káżdy wie co mu zdrowo.
Nie przylecą do Leniá pieczone gołąbki/
By śiedźiał/ y nádśiedźiał zgotowawſzy ząbki.
Non tibi per ventos aſſa columba venit. 70

Nie lubi Pan Bog krzywdy.
Naygorſze śniadánie/ naylepſzy obiad pſuie.
Niedźielne śniadánie/ á Piątkowe śpiewánie/ rzadko ná dobre wy-
Niemiec dał ſię dla towárzyſzá obieśić. (chodźi.
Nie ćięży ſwe boroczno koniowi.
Nabożny/ by świętego Jerzego koń.
Nie záwſze przy Dworze gody/ czáſem głody. Non ſemper Satur-
Nie zátái ſię ſzydło w worze. (nalia.
Nie ma być więtſzy rozchod/ niżli przychod.
Sumptus ne ſuperet cenſum.
Nie płáći bogáty/ płáći winowáty. 80

Nie drzewiey pies popłynie/ áż mu ſię wody w rzyć nálinie.
Naćiężey ſię ochynąć.
Nie zábłądźi/ kogo cnotá rządźi.
Niewola náuczy robić. Paupertas addocet artes. *Prou. Græc.*
Nie miec kośći pod ſtoł/ niech ſię pśi nie wádzą.

Nie wielki fortel/ y máley przewagi.
Ná krotkie nogi wyſokie báczmági.
Nowe grzechy pobudzáią ſtáre plagi.
Ná tobie nieboże/ co mnie nie może.
Ná święty Bog wie.
Ná święty Adam. 90
Ná święty nigdy.
Ná zielone świątki. Ad Calendas Græcas.
Nie gniewáy tego dźiśia/ kogo iutro máſz przepraſzáć.
Nie gryź ze Diabłem orzechow.
Mandere cum Dominis, non tutum eſt cereſa magnis.
Nużby niebo vpádło/ y ſkowronki potłukło.
Quid ſi nunc cœlum ruat. *Terent.*
Ná mieyſcu kámyk mchem obraſta.
Non fit hirſutus lapis ad loca multa volutus.
Ná cle przyſzło/ ná przewozie odeſzło.
Malè collecta, malè diſiecta.
Ná hárdego dołek/ á ná rączego kołek.
Qui feſtinus pedibus eſt, offendit. *Pol.Virgil.*
Nie pomogą źiołá/ kiedy roſkaże wśiádáć gołá.
Contra vim mortis, non eſt medicamen in hortis.
Nie częſte widánie/ gotowe nieznánie. 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA DECIMA.

NJe dáleko drzewá iábłko páda.
Non procul à proprio ſtipite poma cadunt.
Nie káżda ziemiá dáie iábłká.
Non omnis fert omnia tellus. *Maro.*

Nie káżdemu w ßubce przyſtoi.
Non omnia omnibus apta.
Nie bądź blaznem/ kiedy nie możeß być wielkim Pánem.
Aut Regem aut ſtultum naſci oportet. *Prou.Græc.*
Nie vrodzi ſowá ſokołá.
Non imbellem progenerant aquilæ columbam. *Horat.*
Niemáß gorßey rzeczy/ iáko kiedy ſowá ziáſtrzębicie.
Aſperius nihil eſt, humili cum ſurgit in altum. *Claudianus.*
Nie iednáko Pan Bog dáie/ iednemu gęś/ drugiemu iáie.
Nie rády kury ná weſele/ ále mußą.
Nie radá kozá ná targ/ ále muśi.
Nápiſano v białego lwá/ nie czekáią iednego dwá. 10

Nie iednemu Pan Bog wßytko dał/ ále wßytkim wßytko.
Ni do rády/ ni do zwády.
Neque ad chorum, neque ad forum.
Nośi wilk/ ále poniosą y wilká.
Captantes capimur. *Prou.Græc.*
Nie wßytko to prawdá/ co Xiądz ná kázániu powie.
Nie o to ią bito/że chodźiłá w żyto/ ále że domá nie ſypiáłá.
Non propter pedis erratum ad liram. *Diogenianus.*
Ná ſußy pływa. In portu nauigat. *Terent.*
Ná ſußy kotá ćiągnie.
Nie káżdy weźmie po Bekwárku lutniey.
Nie miec ſię z motyką ná ſłońce.
Nie tam ſynu źrzebięćiá. 20

Nie mow pyßno/ być ná złe nie wyßło.
Nie czyń złemu dobrze.
Ná kogo przymowká/á ná śię by ſłowká. Domi Talpa, foris Lynx.
Ná dobrym powiádaczu śiłá należy.
Multum refert, quo quis modo quid referat.
Ná kogo Bog/ ná tego y ludźie. vox populi vox dei

Ná frymárku ieden tráci. Glauci & Diomedis permutatio.
Námácał go po ſkrách.
Nie waż wiela ná máło.
Nie vtonie/ co ma wiśieć.
Nikt nie ieſt bez Ale.
Nulli ſunt viſi, qui caruêre NISI. 30

Nie zápomni gruſzki w popiele.
Nie do kordá Pánie Hordá.
Nie wierz nikomu/ nie zdrádźi ćię nikt.
Nemini fidens, à nemine decipiêre.
Nie z káżdego żaká bywa Xiądz.
Non ex omni ligno fit Mercurius.
Nie wie głowá co iezyk blekoce.
Dat ſine mente ſonum.
Lingua ne præcurrat mentem.
Nie wiele oleiu w głowie.
Nie wſzytko ma ſpełná domá.
Nie trzebá głupich śiać/ ſámi ſię rodzą.
Noc ma ſwoy obyczay.
Nie wierz Wuiu Wuyney. 40

Nie gray/ nie przegraſz.
Nalepſzy gracz/nawietſzy łotr.
Optimus artifex, peſsimus vir. *Ariſtot.*
Náſzy co potonęli w káſzy.
Nie mierzą chłopá w korzec / iáko owies.
Niebieſki Dźiedźic/ná źiemi nie ma nic.
Nie ſobie gwoli kucharz potráwy záprawuie.
Gulam Domini debet habere coquus. *Martial.*
Nie wie co to Pokóy/ kto nie ſkoſztował Woyny.
Dulcia non meruit, qui non guſtauit amara.
Nie będźie miał groſzá/ kto nie ſzánuie kwartniká.

Nie trzÿy ſię o ſtáry Kociel/bo ſię vſmoliß.
Nie rymći/ ále ſtoi zá náße. 50

Nie wie gdźie Bogá zdrádzono. Verus Iſraëlita.
Nie to komu Zoná vmrze/ále kiedy ſam/ śmierći ſię rowna.
Nie ma ſię gębá wyżßey noſá noſić.
Ni to kaczor/ ni to káczká.
Nie ſtráßny nágiemu rozboy.
Cantabit vacuus, coram Latrone viator. *Iuuenalis.*
Nie kiy/ ále drewno.
Nie wádźi ná Bocká rzućić.
Nie iednego niewinnego obieſzą.
Nie idźie o rzemień/ ále o cáłą ſkorę.
Ná miedźwiedzą ſkorę piie/á niedźwiedź ießcze w leśie. 60

Nie to złodźiey co vkrádnie/ ále to co ſchowá.
Nie ma być gniewano/ co ma być oddano.
Nie dba o wygránie/ iedno o męzne potkánie.
Nie iutro zmartwychwſtáć.
Nie będźie z gowná bicz.
Nie twoiey máćierzyzny kołacz.
Nie vroście dźiećię/ktore ſię nie tłucze.
Ná ſtárego łáyná łázą.
Nie dármo ná miod krzyż wießáią.
Nie dbam o wielki ſtroy/ iedno o pożytek ſwoy. 70

Nie trzebá ſię żadney rzeczy odrzekáć / chybá kráść / á noſá ſobie vkąśić.
Niemáß gorßego człowieká nád tego/ ktory z choroby powſtánie.
Nie wßytkiego trzebá báczyć.
Nie cnotliwa zazdrość/ chybá w niebie iey nie máß.
Nie mieyſce ßuka głowy/ ále głowá mieyſcá.
Ná pieżße wodá/ á ná iezne trztáczká.
Nie pás/ nie zaymać.

Nie káżdy báſtárd iednákie ſzcżeście miewa.
Nie obiecány kaſek y zgeby wypádnie.
Multa cadunt inter calicem ſupremaq́ labra.
Nie trzebá tym żártowáć/ co śmierdźi/ co ſzkodźi/ y co boli.
Non patitur ludum, fama, fides, oculus. 80

Nátárł mu pieprzu w nos.
Nie ma kotá w domu/ coby nań wołał w MIARę.
Nie pożyczywſzy/ ná tydźień gniewu: pożyczywſzy/ ná cáły rok.
Nie żąday złego nikomu/ byś tego nie doznał w domu.
Nieprzyiaćielowi nigdy nie wierz.
Ne credas inimico tuo in æternum. *Syrach.*
Niewieśćia żáłobá/ tylko v pogrzebu.
Niż ſię maſz mśćić/ trzebá pomyślić.
Nowſze záwſze lepſze.
Nierowni/ niezgodni.
Nic po wienie/ gdy niecnotá w Zenie. 90

Niewiáſtá/ ktora wſtyd ſtráći/ prętko ſię z niecnotą zbráći.
Nalepiey ſię ſwą piędźią mierzyć.
Metiri ſe quemq́ ſuo modulo ac pede, verum eſt. *Horat.*
Ná Kobile ieżdźi/ á kobyły ſzuka.
Ná pilnośći/ y ná doſtátku práwo należy.
Nálazł Diabeł grzebło.
Nie ſrocem z ogoná wypadł.
Nie czyń ſię Piatku Niedźielą.
Nierządem Polſká ſtoi.
Naywięcey Doktorow ná świećie.
Nie da ſobie w nos dmuchác. 100

PRO-

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA VNDECIMA.

NAjmniey ná świećie Żydow/ Doktorow/ y Szláchty.
Náplwał mu w káſze.
Nie Żmodzka beczka furyą mierzą/ Krákowſkim korcem / y to pod
Niemiec bez figlá z łáwy nie ſpádnie. (ſtrych.
Nie mogą ſie nápátrzyć śiebie/ Pan drzwiámi/ á Páni oknem.
Nie pomogą Ráyce/ kiedy ſie feydáć záchce.
Maturum ſtercus eſt intollerabile pondus.
Ná Łowcá źwierz.
Ná ſtárość dwá gárby.
Time ſenectutem, non enim venit ſola.
Ni me Tutki/ ni me śiutki.
Nąmnieyſza przyiaźń nie záwádźi. 10

Naypodleyſzego nieprzyiaćielá nie trzebá lekce ważyć.
Qui ſapit, nec nimis timet hoſtes, nec cõtemnit nimis. Æneas
Nie przećiw ſie mowie/ miey rozum w głowie. (Syluius.
Nie po ćierniu/ kiedy roża ſpádnie.
Contemnunt ſpinam, cum cecidêre Roſæ. Ouid.
Nie mow Krolewi Beſzte/ bo ćie zetną ieſzcze.
Nie zedrzeſz zemną pápierowych trzewikow.
Nie wnet iść/ kiedy rzeką gęś.
Ná krotkim toporzyſku.
Nie żárt Pánie Poznáńſki/ o iednego kobylego ſyná/ dwánaśćie Cygánow wiśi.
Nie biegaſz/ nie maſz: Nie ſzukaſz/ nie znaydźieſz.
Qui quærit inueniet, pulſanti aperietur. Saluator.
Norymberſkiey roboty pácholek. 20

Nie kupuy máiętnośći / kupuy ſąśiádá.
Nie ma gdźie głowy przytulić. Non habet cui indormiat.
Non habet vbi caput reclinet. *Saluator.*
Nie śpiewáy áż z gód poiedźieſz.
Nie byłby iedynak.
Ná Wilká okrzyk/ á Niedźwiedź pſzczoły drze.
Ni śiádło / ni pádło.
Niedźwiedź zdechł/ dudy o źiemię.
Nie nowiná śiwcowi woyná.
Niecnotliwe miáſto/ nie máſz zá co kupić.
Nie wypárzoney gęby. 30

Nie da taniey/ iedno iáko w tárgu.
Nie ránoś wſtał/ nie będźieſz miał.
Ná złodźieiu czapká gore.
Nie godźi ſię kłody przez pień wálić.
Niecnotliwe gárdło/ wſzytko pożárło.
Operarius ebrioſus non locupletabitur. 19. *Syrach* 1.
Nie ták ſzpetny Diabeł/ iáko go máluią.
Nie ták Lew ſrogi/ iáko go máluią.
Námaż ty chłopá máſłem/ przedśię on dźięgćiem śmierdźi.
Nie wſzytkim wſzytko iednáko ſię widźi.
Alia alijs ſunt pulcra. *Suidas.*
Nie zágrzeie mieyſcá. 40

Nie odrośćie iáko Rákowi nogá.
Nie ten co pocznie/ ále co dokona/ ſławę otrzyma.
Finis coronat opus.
Nie káżdy weſoł/ co śpiewa.
Nie był przy rozdawániu.
Nie w czás dáią chlebá huſto/ kiedy zębow w gębie puſto.
Ná koniowi owſá/ kiedy idźie do pſá.
Ná zleżáły towar/ ślepy kupiec.
Nie ćięża Ieleniowi rogi.

Nie wyieżdżay w pole przed swáty.
Nie pomoże wronie kąpánie. Frustra Æthiops lauatur. 50

Niech Pan Bog rádźi/ o swoiey czeládźi.
Ni z gośćią korzyśći.
Nie pomoże/ málowáne łoże.
Niespokoyna głowá/ y w pustkách zwádę znaydźie.
Niech śię dobrze zbroi/ kogo śię gmin boi.
Quem multi metuunt, multos metuat necesse est.
Nie dudkuy złemu plemieniu/ nic ná tym/choć ma w Rzemieniu.
Nie wielkie dźiwy/ iż łotr szczęśliwy.
Nie mász lepszey źwierzyny/ iáko nászá gąská/
Dobre piorko/ dobry mech/ nie gań mi y miąská.
Nie trwam o iedzę/ kiedy dobrze śiedzę.
Nie iedz Rzodkwie/ áż śię zápoći/ nie piy po niey/ áż śię przewroći. 60

Niewiem skąd ią mam począć.
Quid tibi primum, aut quid postremum recenseam. *Lucianus.*
Nie da sobie rękawá vrwáć.
Nie będźie z tey rży mąká.
Nowiny záwsze vprzedzáią sáme rzeczy.
Ná Iutrznią nabożny/ná Mszą pysżny/ná Nieszpor piiány.
Nie mogł po koniu / więc po hołoblách. Momus cum Venerem carpere non posset, Sandalium eius carpsit.
Non omnibus omnia apta, nie wszytkim gruszki/drugim iáblká.
Ná końcu ięzyká drogá.
Nie będą ze pśiey skory Iáłowicze boty.
Ná woynie naprzod śię nie wymykay/á pozad nie zostaway.
In bello nec primus nec vltimus esto. 70

Ná śię drugi broń nośi. Suo ipsius gladio hunc iugulo. *Terent:*
Nászá rzecz iák Rożkowá. Iuxta Mandrabuli morem negotium procedit. *Lucianus.*

Nim Doktor iednego vleczy/ dzieśiąći ich vmorzy.
Iuuenes Medici plerumq; ſunt Homicidæ.
Imperfectus Medicus, perfectus Homicida.
Medicorum errata terra tegit, induſtriam ſol illuſtrat.
Medicus cœmiterium implet, Iuriſconſultus patibulum, Theologus infernum.
Niemáßći iedno iáko náßá Kárázya.
Nocna Sżegżołká záwße dzienna przekuka.
Nie wołay/ boć wezmą gębę ná Rátuß.
Nie wykręćiß ſię śiánem.
Nie będźie w Polßcze dobrze/áż pierwey będźie bárzo źle.
Nie zbywáy ſtárey ſukni/póki nowey nie ſpráwiß.
Nie w káżdym ogrodźie to źiołko ſię rodźi. 80

Nie iuż nowy dom zbudował/ kto ſtáry obálił.
Nie po ſtolcu. Ab Equis ad Aſinos.
Nie z Reieſtru trzebá Pánu ſłużyć.
Nam ſię v ludźi/ á ludźiom ſię záś v nas
Zda ſię grzecznieyßy/ v Giermáká kutas.
Aliena nobis, noſtra aliis plus placent. *P. Mimus.*
Nie miło Złodźieiowi ná ßubienicę pátrzyć.
Ná vprzedzeniu káżda rzecz należy.
Nápiſáć węglem ná czeluśćiách. Alba Linea, in albo lapide.
Ná vczte nie bądź pierwßym/ áni oſtátnim.
Ad conuiuium priorem venire inurbanum, poſteriorem graue. *Lucianus.*
Non tentabis, Nie wytrabiß.
Nálazł Kogut perłę. Gallus vnionem in fimeto reperit. 90

Nie káżdemu ſię ná lutni gráć zeydźie.
Non cuiuſuis eſt lyram pulſare. *Prou. Græc.*
Nie wytrwa pśia nogá ná łáwie/muśi być pod łáwą.
Nie zwierzay ſię nikomu/ gdy o pożytek idźie.

Nie gon

Nie goń tego co naprzod wyiáchał / nie czekay tego co pozad ie-dźie/chceszli mieć nocleg wczesny.
Nie trzebá tám łgáć/ gdźie człek pieszo doydźie / álbo ná koniu do-ćiedźie.
Ni brát/ ni swát.
Nie káżdy łysy Pleban. Non quilibet caluus est Parochus.
Nie trzebá máku śiekáć. Actum ne agas. *Terent.*
Nie námowisz/ nie Dorotká. Vulpes muneribus non capitur.
Ná wiátr mowisz. Ventis loqueris. *Suidas.* 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA DVODECIMA.

NJe Doktorá pytay/ chorego pytay/gdźie go boli.
Nie to Kosterá co gra/to kosterá/co kosterom przyświeca.
Ná gládką żonę pátrząc syt nie będźiesz. Videre et n. gustare mors est.
Ná przednowiu pustki w gumnie.
Nie trzebá być goraco kąpánym.
Ná zgonney toni.
Naydźiesz czásem y tákiego/ co się boi ćieniá swego.
Nie rádáby szyiá pusczáłá/iedno iż ręká szczkawkę żądáłá.
Naćięższey począć. Omne principium graue.
Naćięższey się ostrászyć. 10

Naćięższey się ochynąć: Omne principium graue.
Prima coitio acerrima est. *Terent.*
Nie dbam o wielki gárniec/ kiedy się z máłego náiem.
Nie mogłem tobie/ledwo sobie. Proximus egomet mihi.

O.

OD Bogá poczynaymy. A Ioue principium Musæ. *Maro.*
A Dijs immortalibus sunt nobis agẽdi capienda primordia. *Cic.*

Nil exordire, non inuocato prius numine. *L. Viues.*
Oko Páńſkie tuczy koniá. Oculus Domini ſaginat equum.
O przygodźie myśl ná ſwobodźie.
Opußczeni od ludźi/ ſą w opiece v Bogá. — (*Auguſt.*
Vbi deſinit conſilium humanū, ibi incipit auxilium Diuinū.
Ogląday ſię ná zádnie kołá. Quod ſequitur ſpecta. *Cato.*
Oſeydawßy obliżuie.
Od złego dłużniká/ y plewámi bierz. 20

Opończá ode dżdżá.
O wilku mowią/ á wilk przede drzwiámi. Lupus in fabula. *Ter.*
Od wrácánia boli głowá.
Od rzemyká do kożiká/ od kożiká do koniká/ á potym ná ßubienice.
Od ſtworzenia świátá/ tkwi noż w połćiu/ z ktorego do tych dob żaden ießcze nie vkroił.
Oſolites by Práge.
Oczy wytrzeßczył/ á gebe nápeczył.
Supercilium attollentes, buccas inflantes. *Prout Græc.*
Oſtátek świnie wyryły.
Oy Máćku/ Máćieiu / nie ſwą rownią poymuieß / moiá dźiewká Włodárzowná/ á tyś proſty kmieć. —
Od Annaßá do Káifaßá. Ab Herode ad Pilatum. 30

Od złego nie czekay dobrodźieyſtwá.
Omnes tres, wßytká wieś.
O tey dobie/ káżdy ſobie.
Ożenił ſię Kyło/ Diabeł mu po niey było.
Ożenił ſię Kołodźiey/ poiął Murwę ſam Złodźiey. —
Ochotá gorßa niż Niewola.
Otoż tobie Byśku Mążia.
Opiera ſię by kot ná ledźie.
O moie żyto/ mnież dobito.

Orzech

Orzech/ Stokwiß/ Niewiástá/ iednym kßtałtem żyią/
Nic dobrego nie czynią/ kiedy ich nie biią.
Nux, asinus, mulier, simili sunt lege ligati,
Hæc tria nil rectè faciunt, si verbera cessent. 30

Opuchá drożßa kożuchá.
Ożimine w fártuchu/ á Járzyne w kożuchu.
Odał sie by pułtorá nießczęściá.
Od fukow przyßło do pukow.
A verbis madidi veniunt ad verbera tandem.

P.

PAnie Christe/ sercá nie odmieniay.
Qui dedit velle, det & perficere. *S. Paulus.*
Pan Bog á mießek/ to przyiaciel práwy/
A ludzka przyiaźń/ tylko dla zabáwy.
Przed trzaskiem do lásá nie iść.
Po ßkodzie Polak mądry. Piscator ictus sapit.
Po nici kłębká dochodzą.
Pomoże by vmárłemu kádźidło. 40

Prawdá kole oczy. Veritas odium parit. *Terent.*
Przez co kto grzeßy/ przez to bywa karány.
Per quæ quis peccat, per eadem punitur.
Psi głos nie idźie do niebios.
Canis Lunam allatrans cursum eius non impedit.
Poki chodźim/ poty sie godźim.
Przepłynąwßy vtonął. Toto boue deuorato in cauda defecit.
Pánu Rymá/ Pániey sápká/ á czeládźi párskot. (*Huttenus.*
Przenágábána ćierpliwość/ obraca sie w popędliwość.
Furor fit læsa sæpius patientia. *Mimus.*
Poßli krowkę/ álić oná przyniesie gowienko.
Ne rudibus, quicquam committat asellis,
Res benè curatas, qui volet esse suas.

Pan iáko chce/ á chudźiná iáko może.
Pewny by Turſki z ogáry/ A Szufnárowſki z kárásmi. 50

Przywárá pod wieczor.
Pierwſza żoná od Bogá/ druga od Ludźi/ trzećia od Diabłá.
Przy ſuchem y mokre zgore.
Ponura świnká/ głęboko w źiemi ryie.
Potrzebá práwo łamie. Neceſſitas frangit legem.
Piiánego/ á Dźiećięćiá/ Pan Bog ſtrzeże.
Pśia máć ieſzcze nie zdechłá.
Przypádłych rzeczy lekce nie waż. Anteeunt tacitas ſemper præ-
Poſtáwy doſyć/ á wątku máło. (ſagia clades.
Pan Bog ſzczęśćiem władnie. 60

Pilność ſługi dobrego/ czyni Páná dátnego.
Przed zazdrośćią/ w niebie nie być.
Proſte śćie/ wdźięczne Pánu Bogu. Diligit Dominus rectos cor-
Pierwey ma być otworz/ niż pomaga Bog. (de.
Pilny/ by Záiąc bębná.
Płaca ſię/ by piąte koło w woźie.
Poſzedł do láſá ná grzyby.
Poleżyſz z Ruſki mieśiąc.
Piiány/ á dźiećię/ prawdę powie. In vino veritas. *Prou. Græc.*
Poymałem Tátárzyná/ wiedźże go ſám/ niechce iść/ podźże ty ſám
niechce mię puśćić. 70

Pániey młodey śmiech/ Pániey ſtárey ni kąſká.
Poiechał ćielęćiem/ á przyiáchał wołem.
Pieniądze wſzytko mogą. Pecuniæ obediunt omnia. Io. *Eccles.* 19.
Pan káżdy dobrą rádą ſtoi.
Páńſtwo rozdwoione/ trudno ma być vſpokoione.
Omne Regnum in ſe diuiſum, deſolabitur. *Saluator.*
Pan poddánemi/ á poddáni Pánem ſtoią.

Potykay

Potykay ſię w imię Boże/ ná toś to brał żołd nieboże.
Przeſzłey rzeczy nie żáłuy / niepodobney rzeczy nie wierz/ o nierowna ſię nie kuś/ tedy ſobie głowy nie zfráſuieſz.
Pierwey ſprobuy/ potym ſtrofuy.
Páni młoda/ iáko Zrzebiec. 80

Prokopie nie morduy.
Pokuſy nie wádzą/ w gębę nie dádzą.
Popráwił ſię z piecá ná głowę.
Puſzczay/ co wiedźieć/ ná co ſię porywa.
Proſta Ewángelia/ może iey wierzyć kto chce.
Przed Niewodem ryby łowi. Ante victoriam triumphat.
Ptacy ieſzcze w leśie/ á on iuż rożenki ſtruże.
Capra nondum peperit, & iam hædus ſaltat in ædibus.
Piy piwo/ iákiegoś nawárzył.
Exedundum tibi eſt, quod intriuiſti. *Terent.*
Przydáło mu ſię/ by ślepey kokoſzy źiárno.
Gallina cæcutiens reperit granulum.
Pan ſługi/ á Oćiec ſyná/ nigdy nie zelży. 90

Przedał Jmienie/ á kupił Rzemienie.
Plápla/ co mu ślinká do gęby przynieśie. Quicquid in buccam. (Cic.
Pośleſzli do Páryżá/ ośiełká głupiego/
Jeśli tu był oſłem/ tám nie będźie koń z niego.
Pariſios ſi quis ſtolidum tranſmittat aſellum,
Si fuit hic aſinus, non erit illic equus.
Piy/ á nie wyy.
Po obietnice/ trzebá ná prętkim koniu iácháć.
Przez poſły wilk nie tyie. Abſens hæres non erit.
Przeſádźił ſię w rozum/ by Tátárzyn we Zbroię.
Przyſzedł nieſtátek/ y wźiął oſtátek.
Pan Bog wynalazł Jármárki/ á Diabeł Frymárki.
Páńſka chorobá/ vbogiego zdrowie.

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA DECIMATERTIA.

PRzywiodł go ná hak.
Puśćił ſię ná ßrot.
Powinęłá mu ſię nogá.
Potrząſa porożem.
Pochlebſtwo gorße/ niż trućizna.
Pobrano by czeczotki ná lepie.
Polſki moſt/Niemiecki poſt/Włoſkie nabożeńſtwo/wßytko to błaźeńſtwo.
Párdubickie ruczńice/ Klátowſkie ſery.
Pierwey trzebá przed ſwoią śienią vmieść.
Poſeł/ iáko Ośieł/ co nań włożą/ to nieśie. 10

Pełno tám wßytkiego/ iák w Sáháydáku.
Przeſtrogá od Bogá. Excitat & monitor corda ſupina Deus.
Pomoc nierowna/niepewna. Diſsimilia non facilè vniuntur.
Pánow moſtwo/ czyni vboſtwo.
Prze niezgodę trácą ludźie świebodę. —
Pokuś pierwey ſłowy/niż śięgnieß do głowy.
Omnia prius experiri, quam armis ſapientem decet. *Terent.*
Poty Nurwá miłuie/ poki w mießku czuie.
Lenonem Lena, nón diligit abſq; crumena.
Prędzey będźie nim ſię gołą ſplećie.
Poki żytá/poty bytá/ wßák nie dáć od tego mytá.
Przetoćiem nie ryczy/ áno go domá nie. — 20

Przed kim było klucze kryć/temu w ręce dano. —
Po ſnaśći Rzemieśniká poznáć. Inſtrumenta declarant artificem.
Przy pßenicy muśi być kąkol.
Przywiązał ſię by ćielę do krowy.

Pewnego dla nie pewnego nie vpußczay.
  Ne incerta certis anteponantur, veto.
Przyśięga Bogá nie oßukaß.
Prożnowánie w rychłe nędze przychodźi.
  Egeſtatis mater Inertia.
Pánny w zmowie/ piwá z kádźi/ pod czás ſkoßtowáć nie wádźi.
Pies ſuki nie kąſa.
Po iáiu ſię nápić/ po Iábłku Pánnę obłápić. 30

Przyiáchawßy do Káliſzá/ w piec.
Podśiała ſobie rutki.
Przyłożywßy do źdźiebłá ßeląg/ będźieß miał kukiełkę.
Przed ſtołem śiedząc/ iákoby też w Łáźni poſługował.
Pan bez ſługi/ Xiążę bez źiemie/ Oćiec bez dźieći/ Ziemiánin bez Kmieći.
Poiednána przyiaźń/ iák Márcowy lod.
Pan ſię ná ſługę zá żywotá ieży/
  Po śmierći rowno z nim w kośnicy leży.
    Mors ſceptra ligonibus æquat.
Po Iármárku zły targ. Nundinis ſolutis non eſt negotiatio mercimoniorum. *Damaſcenus.*
Przyśiadł mu fałdow. 40

Podbił mu bębenká.
Przećiwko Prawdźie rozumu nie. Veritas inuicta.
Przyiaćiel nie ma być iáko kwiatek/ ktory poki świeży/ poty miły.
Przypędźił go do źimney wody.
Przy iednym ßczęśćiu/ dwie ßkodźie Bog dáie.
Pieniądze licá nie máią.
Pierwey ſobie/ potym tobie. Proximus egomet mihi. *Terent.*
Pierwey ſobie/ potym drugiemu/ możeli być. Ordinata charitas, á ſeipſo incipit.
Pierwey Sobkowi/ potym Dobkowi.
Poydęć ia do Kośćiołá/ ále Paćierzá nie będę mowił. 50

Przy Orle/ żywią się y wroble.
Coruus relicto ab Aquila cadauere vescitur. *Pol. Virgil.*
Ptak ktory chce ná dwu drzewách vśieść/ ná ziemię vpada.
Qui binos lepores vna sectabitur hora,
Vno quandoq;, quandoq; carebit vtroq;.
Po groszu zbieráiąc zbierzesz/po szelągu ćiskáiąc/rozćiskasz.
Pokorney głowy miecz nie śiecze.
Páńska prośbá gorsza niż roskazánie.
Potentior cum rogat, imperat. *Ausonius.*
Suasio illius,qui iubere potest,vim necessitatis affert. *Tacitus.*
Pierwszego przestępcę w woysku/bez miłośierdźia karzą.
Po málu idąc/dáley zaydźiesz. Si non properaueris, peruenies.
Prszto Kłyśiu/ oto pień. (*Zuingerus.*
Przecz chwalisz Dźiády / gdyś sam szkárády ? Quis patrem laudat,propriæ nisi laudis inanis ?
Prawdy się nie náiesz/lżą się nie vdawisz. 60

Przyiecháłá Nędzá do Swárzędzá/Simile ducitur ad simile. Prot
Przyidźie Kwiećień/ostátek z gumná wymiećiem. (*Græ.*
Przyidźie May / przedśię bydłu day.
Przyszedł Niestátek/ y wźiął ostátek.
Pan iáko chce/ á chudźiná iáko może.
Poszlubioną Pánnę/kádźdy chce mieć zá żonę.
Przed gośćiem Zony nie chwal/czeládźi swey nie zálecay/ z koniem się nie popisuy.
Pierwsze kóćiętá zá płot.
Pánná iáko Pánná/ále rzepá w sámym tuku.
Pápároná gąská/ Domátur gniazdosz. 70

Pierwszego targu nigdy nie vpuszczay.
Podrwił świętoPietrze.
Pluskał/ pluskał/ á nie vmuskał.
Pan Bog ludźiom niedogodźi/ á coż człowiek ?

Práwo gorſze niż miecż.
Poznaſz woſk.
Per fas, per nefas, byle było v nas.
Prętka robotá/ z ręku páda. Canis feſtinans, cæcos parit catulos.
Piiánego obietnicá/ vbogiego wczás/ á ſkąpego hoyność/ nie záwſze vćieſzą.
Pan Bog czáſy rozdáie. 80

Po nieśmiáłym ieżdżcu Koniá/ á po śmiáłym mężu wdowy ſzkodá (doſtáwáć.
Pogląda nań by Woł ná Rzeźniká.
Poſtáremu Pan Bártoſz.
Proſty Biernat. Dauus non Oedipus.
Piątek gośći rozgania.
Po fukách/ náſtępuią puki. Qui non curat verba, curabit verbera.
Pierwey ſto godźin wyćiecze/ nim ſię niewiáſtá oblecze.
Dum comuntur, dum moliuntur fœminæ, annus eſt. *Terent.*
Pátrz ſkąd wiátr wieie/ tedy ćię deżdż nie zleie.
Prożno temu ſkrzypieć/ kto niechce táńcowáć.
Surdo narras fabulam, *Terent.*
Pśiną oczy záſtonił. Abſterſit pudorem. *Vel*;
Perfricuit frontem. 90

R.

RAnnego wſtánia/ wcześnego záśiania/ á młodego ożenienia/ nikt nie żáłował.
Rownego Páná gniew/ gotowe nieſzczęśćie.
Rychley ſię dobra nowiná/ niżli zła odmieni.
Rowny święty/ przeſtęp.
Rozśmiał ſię/ by Mázur ná źemię.
Rączemu guz ná brzuchu rośćie/ á leniwemu ná grzbiećie.
Rány zá rány/ á wrocmy ſobie Bárány.
Ręká rozumu nie ma.
Rowny z rownego ſię weſeli.
Pares cum paribus facilè congregantur. *Cic.*
Rychley chudźiná dla chudźiny vczyni/ niżli doſtátni. 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA DECIMAQVARTA.

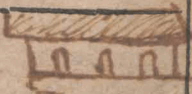
RZadki ślepy widzi.
Ruszył go w sádno.
Rzemieśnik/ niewolnik/ v tego co mu robi.
Ręká rękę vmywa/ nogá nogę wspiera.
Manus manum lauat, pes pedem fulcit. *Euripid.*
Rząd Niewieśći/ nie czyni czći.
Radź się inszego/ á przedśię pátrz swego.
Rozne mieszkánie/ przychodzi w nieznánie.
Rychleyby wytrwał/ kiedyby mu chrząszczá przez nos pusczano.
Rybá ryba/ Ptak ptakiem/ á Człowiek człowiekiem żywie.
Sic pisces sæpè minutos magnus comest.
Rozigrał się by Ciele. 10

Raz tni/ dwá pchni/ gdźie o gárdło idźie.
Ráná się zgoi/ á słowo się nie zgoi.
Ensis vulnerat corpus, mentem oratio.
Ráno wstawszy/ co robić/ bo inácżey/ tákżebyś leżał.
Rozum bez cnoty/ miecż w ręku szalonego:
Eloquentia sine sapientia est gladius in manibus furiosi.
Rzadko co ludźie z pálcá sobie wyzsą.
Non omnino falsum est, quod rumore populi iactatur.
Aristotel. *Vulgo*: Non fac, non dicunt.
Racży by pień ná ptaki.
Rey wpiedźie. Choragum agit.
Rádáby duszá do Ráiu/ ále grzechy nie pusczáią.
Rzadko rzecż vcżćiwa/ bez pożytku bywa.
Rad pusczą nity/ sprzęt źle nábyty. 20

Ránna siewbá/ czesto omyla/ á pozna záwsze.
Rzadki mlody chetnie sie vczy.
Radby go włyzce wody vtopił.
Rzemieśnikowi przed czásem nie płáć / Koni ná borg nie przedaway/ Zony bez posagu do domu nie bierz.
Robiac vziabł/ á iedzac zápocił sie.
Redde quod debes. Albo idz do wieze.
Resztem goni. Res ad restem redijt.
Rycerstwo zá niem/ gryzłoby kámień.
Rozum okrasá rzeczy.
Rogiem nástał/ bedzie pogodá. 30

S.

SMierć nie pátrzy w zeby.
Słomiány Stárostá/ debowego Ziemiániná zwalczy.
Strzezonego y Bog strzeze.
Stáry sługá/ iák stáry pies.
Spráwiedliwe nábycie/ y ná morzu nie tonie.
Siedlismy iáko sol.
Słowko wroblem wyleci / á wołem sie wraca.
Et volat emissum semel irreuocabile verbum. *Horat.*
Siłá złego/ dwáy ná iednego. Ne Hercules contra duos.
Szkodá krasy / gdzie rozumu pusto.
Swiát gdy kogo ciesży/ zdradza. 40

Szpetna przysádá/ kto cudnie mowi/ á źle myśli.
S. S. S. S.
Sam Stworzyćiel Szcześćiem Száfuie.
Szpetna twarz Cnotá przyozdobić może/
Ale Niecnocie gládkość nie pomoze.
Sen márá/ Pan Bog wiárá.
Smierć koniec wszytkiemu. Mors vltima linea rerum. *Horat.*
Szumno/ á w piety zimno.

Siedźże tu grzybie/ áż ćię Diabeł zdybie.
Sámo ſię złe ſtłucże.
Sámá Niecnotá káżdego ſkárze.
Smieie ſię by złe ná ßkodę. 50

Sámá ſtárość/ſtoi zá chorobę. Senectus ipſa morbus. *Terent.*
Sześć rzeczy powinien mieć ßláchćic w domu dla gośćiá/Káplun tłuſty/Piwo dobre/Chleb chędogi/Ocet mocny/ świece iáſne/ y Gorzałkę przednią.
Szczęśćie niewieśćie/ Fortuná chłopia.
Sráć nie woiowáć.
Smáczny chleb krádźiony. Dulces aquæ furtiuæ. 9. *Prou.* 17.
Státek czyni doſtátek.
Swięty to groß co kopy ſtrzeże.
Swiętá to kopá/ co dźieśięći ſtrzeże.
Skąpego nie obieray ſobie zá przyiaćielá práwego.
Skąpy dwá rázy płáći. 60

Stániſław z izby/ Stániſław do izby. *Sigiſmundus R.*
Szydłem mu we łbie vkładano.
Spießy ſię by ßwiec z boty ná targ.
Siłá dom potrzebuie.
Syn w dom/ Dźiewká z domu. Mulier egreſſa paternis ædibus, non amplius eſt parentum, ſed coniugis. Maſculum verò genus, perpetuò manet in ædibus. *Euripid.*
Stárá miłość iáko ſtárá Fráncá.
Sam Bog nie bierze/ gdźie niemáß nic.
Szkodá kráſy/ gdźie rozumu puſto.
Sordet honos formæ, cui non ſapientia iuncta eſt. *G. Faernus.*
Smiáły co ſię ze dwiemá biie/ále śmielßy/co ſię żeni/á nie ma nic.
Sikorá dworny ptak. 70

Szánuy mię domá/ będę ćię ßánowáłá v ludźi.
Swinie páść/y to dáleko od zbożá.

Sam ſię ſwoim nożem zárznął. Suo ſibi hunc gladio iugulo.
Szkodá pſu białego chlebá. (Terent.
Stáremu/ bywáłemu/ y wielkiemu Pánu/ muśi człowiek wierzyć.
Stárzy rádźi ſobie lat przyczyniáią/ á młodźi vymuią.
Siłá bez rozumu ſámá ſię káźi. Vis conſilij expers mole ruit ſua.
Stánął mu kośćią w gárdle. (Horat.
Szerokie wrotá do Dworu/ ále wąſkie ze dworu.
Száchem pádá. 80

Spyta ćię Zimá záráżem/ byłliś Lećie goſpodarzem.
Sam dźiáłay/ przyiaćioł nie czekay. Ne quid expectes amicos, quod tute agere poſsis. *Agellius.*
Stroż nád ſtrożem/ á obá krádną. Ridiculum eſt cuſtode indigere cuſtodem. *Plato.*
Sobie ſzkodźi/ kto złego ſwobodźi.
Strzec Niewiáſty/ nálewáć w piaſty.
Smiechy ſwe grzechy.
Strzeż ſię gośći/ ktorzy máią ośći.
Smierći/ żaden ſię nie wywierći.
Sobie gali/ gdy ćię zły chwali.
Sobotnim ſztychem. 90

Stacże by ćielę v kołká.
Stráchy ná Láchy.
Szách álbo met.
Stráſzydło ná wroble.
Sroká we krzu.
Sol ná ſery/ á ſery ná ſol.
Siedm Rzemioſł/ czternaśćie nieſzczęśćia.
Swięty kiy/ by miał Jelcá.
Szczuká zdechłá/ ále zęby zoſtáły.
Skupili ſię by Liſzki do Kuſznierzá. 100

PRO-

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA DECIMAQVINTA.

STáry ále Járy.
Szláchćic v Dworu służy/ á domá mu kiy rośćie.
Swięta pierzynká/ by rękawą miáłá.
Stánąl mu zá Rożány wianek.
Sztuczká od Mostku.
Swawola káżdego zepsuie. Omnes sumus licẽtia deteriores. *Ter.*
Silá pies we dzbanie widźi/ ále głowá nie wnidźie.
Syn tylko worki zliczy/ w rozumie nie dźiedźiczy.
Ars non diuiditur inter Hæredes. *Prout Hispanicum.*
Swawola w piekle gore.
Spłocz mleko z wątroby/ chceszli vyść choroby. 10

Suchy Márzec/ mokry May/ czyni gumno iáko gay.
Inter P. & P. si non erit P. non multum erit P.
Sprobowawszy psá obieśić.
Stáry furman rad słucha/ kiedy kto biczem trzáska.
Sam sobie gędę/ sam wesoł będę.
Qui sapit, in tacito gaudeat ille sinu. *Tibull.*
Słuchayże mię/ wszákemći nie trzeszczał w Łáźni.
Stroy Angelski/ chod Złodźieyski/ głos Diabelski/ á mięso báránie/
Sowá ze krzá/ á dwie w kierz. (v Pawá
Spokoyne wysćydánie/ stoi zá dobre śniadánie.
Stáry gospodarz Pan Bog/ wie kiedy komu czego potrzebá.
Swiecá ludźiom vsługuiąc/ sámá się trawi.
Alijs inseruiendo consumor, 20

Swiecá drábiny/ będą nowiny.
Smierć pokaże/ co kto ma. Testamentũ hominis speculum. *Plin.*

Spi ná to dobrze. Porrectis pedibus dormit. *Lucianus.*
Dormit in vtramq; aurem. *Terent.*
Smiałká wßędzie biią.
Stára Pánná/ ná stárego Zołnierzá czeka.
Stárßy Pan Bog/ niż świety Márćin.
Szkodá tym ſtyru zwierzáć/ ktorzy nie pływáli.
Sługá ma być wierny/ nie leniwy/ y nie pyßny.
Słowo wyrzeczone/ dźiewictwo ſtrácone/ y czás ktory minie/ z wodą co vpłynie/ nigdy ſię nie zwracáią.
Neſcit vox miſſa reuerti. *Horat:*
Virginitas nulla eſt vnquam reparabilis arte.
Nec quæ præterijt, curſu reuocabitur vnda.
Nec quæ præterijt, hora redire poteſt. *Ouid.*
Stárego liſá trudno vłápić.
Seni verba dare difficile eſt. *Terent.* 30
Annosa Vulpes non tam facile capitur laqueo.

Szyią tám komuś káptur. Aliquid monſtri alunt. *Terent.*
Stárośćie z chlewká/ Woiewodźie z piekárniey.
Sierotá ćięższa niż kámień.
Szturm ludźi nie rodźi.
Smielßy Kur ná ſwoich śmiećiách/ niż ná cudzych wrotách.
Stroi Bábá firleie/ kiedy ſobie podleie.

T.

TYlko Bogá á ſkrzypic.
Trudna zgodá z ogniem wodą. Contraria nunquam vniuntur.
Tego co robić niechce/ mąká w rece kole. Nolenti omnia difficilia.
Temu naywiętßy grzech/ komu co zginie. 40

Tłucze ſię by Márek po piekle.
Tráfił ze dżdżá pod rynnę.
Incidit in prunas, cupiens vitare patellam.
Targowy dźień/ pilnuy káżdy ſwego.
Tám ſą ryby/ gdźie ſię ich namniey nie ſpodźiewaß.

Quo minime reris gurgite piſcis ineſt. *Ouidius.*
Trzebá Bábie ná boty.
Trudno Wilkiem oráć. Aſinus ad lyram.
Trzy rzeczy w ßláchectim mieście báczni nágány być godne vpátruią/ kedy Dwor wyżßy niżli Kośćioł/ Kárczmá okazálßa niżli Rátuß/pśiárnia budownieyßa niżli ßpital.
To w zyſku/ co w pyſku.
Trudno z iednego wołu/ dwie ſkorze zedrzeć.
Nemo duplici pœna afficiendus. *R. Iuris.*
Tłuſtego połćiá nie trzebá ſmárowáć. 50

Tráfiłá Miártá ná Gotártá. Caſcus caſcam ducit. *Varro.*
Táż Bábá/ też kołá.
Tráfiłá koſá ná kámień. Nouacula ad cotem.
Trudno mądrego oßukáć.
Trudno z god ná gody.
Trzy rzeczy/ á nic grzeczy.
Trzy Niewidy.
Trzy po trzy.
Trudno z iedną máćierzyzną/ ná dwoie gody.
Tám ſię Orłowie zlátuią/ gdźie śćierw czuią. Vbicunq; fuerit cadauer, illuc congregabuntur & aquilæ. *Saluator.* 60

Ty cudzego ßczypty/ á Diabeł twego gárśćią.
Ták trzebá Rzemień ćiągnąć/ iákoby ſię nie zerwał.
Ták ráná boli w goleń/ iáko y w głowę.
Tráfił mu w Rumel.
Trzyma ſię iák piiány płotu.
Tráfił ná práſk.
Ták to boleſno komu Zoná vmrze/ iáko kiedy kto zábiie ſię w łokieć.
Twárda kość Drabiku.
Táż Bábá ná tychże kołách.
Trudno tego wodźić/ kto nie może chodźić. 70

Tylko

Tylko to chorego pytáią/ ieśli chce. a zdrowemu daią.
Ták ważna Mßa czytána/ iáko y śpiewána.
Tego tylko z dźiáłá zábiią/ kogo Piorun ma zábić. *Stephanus R.*
Ten niech łáie / ktory dáie.
Trudno muru głową przebić.
Ten temu Pan/ kto kogo zie.
Ták temu rad/ iákoby mu pśi obiad ziedli.
Ták temu rád/ iákoby mu nogę vćiął.
Ták mu mił/ iáko ſol w oku.
Trzebá mu iák wrzodowi wygadzáć. 80

Ták to prawdá/ iáko kiedy żywe kiełbáſy po świećie latáły.
Trzebá tám ſtąpáć/ iák po brzytwách.
Tanquam ſuper ſpinas incedentes. *Lucianus.*
Tráfił Diabeł ná Pogáná.
Twárdy Kożieł doić.
Ty zá płotki/ á płotki zá ćię. Anguem concupiſcis, & te anguis.
Ták dobry vbogi/ iáko y ten co nie ma nic. (*Pro. Græ.*
Tu gore/ tu boli. Hinc lupus vrget, hinc canis angit.
Trzyma mu grzbiet. Tergora tuetur. *Prou. Græc.*
Tędy bliżey á dáley; owędy dáley á bliżey.
Longius, ſed tutius. *L. Viues.*
Tráfił by kulą w płot. 90

Ták dobra Kukiełká/ iáko y biały chleb.
Ty iedno wieß/ á ia drugie.
Ták v Xiędzá iák v Wdowy/ káżdy chodźi po ſwey woli.
Ták ſię go to imie/ iáko groch śćiány.
Trzy rzeczy żadnego nie przynoßą pożytku / cudze pieniądze liczyć/ cudzego pſá karmić/ y cudzą Zonę obłápiáć.
Trudno Złodźieiá okráść.
Tám woz muśi/ gdźie ſię konie nápra. Varo Vibiâ ſequitur.
Vel, Funis fiſtulam ſequutus eſt. *Prou. Hiſpan.*

Trudno dwiemá Pánom dogodźić.
Nemo poteſt Dominis rectè ſeruire duobus. *Vel;*
Deficit ambobus, qui vult ſeruire duobus.
Tego trzebá hámowáć/ co ſię do broni porywa / á co do mieſzká/ (tego nie trzebá.
Torowánym gośćincem ládákto ſię wlecze.
Inuentis addere, non eſt difficile. 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA DECIMASEXTA.

TRzebá ſię zmacząć/kto chce ryby łowić.
Táką mocą rozgrześzą/iáką ſam od drugiego ma. Nemo poteſt plus iuris in alium conferre, quam ipſe habere dignoſcitur. (*R. Iuris.*
Trudno z Bogiem walczyć.
Trudno przećiwko wodźie pływáć.
Ták długo ſtrugał / áż też przeſtrugał. Nihil minus expedit, quam agrum nimis colere. *Plinius.*
Táiemnicę wydáć/ przez nogę rzućić / ná poczćiwość ſie tárgnąć/ nieprzyiednáne rzeczy.
Tegoż płotu kół.
To pewna nowiná/bywszy Láto będźie Zimá.
Omnium rerum viciſsitudo eſt. *Terent.*
Trzy látá przed wąſem/trzy látá z wąſem/trzy látá po wąśie.
Trudno z błazny ná zaiąc. 10

V.

VChoway Pánie złego robaká chrząſzczá.
V Wdowy/chleb gotowy / ále nie káżdemu zdrowy.
V ſtráchá wielkie oczy. Metus omnia maiora reddit.
Vpierz mi kożuch/ á wełny nie maczay.

Vſtap gowno twarogowi. Da locum melioribus. *Terent.*
Vmkni Czechu/ śiłáś ſtáwił.
V Dworu dwornie/ á domá wybornie.
Vbiwſzy nie dádzą ſię nápłákáć. Nemo tam iniquus in ſeruos eſt Dominꝰ, vt quos luctu affecerit, lugere non permittat. *Huttenꝰ*
Vgodźi nieſzczęśćie wſzędźie/ choć podobieńſtwá nie będźie.
Vbogiemu Bog nie vbog. 20

Vćiekay Márku Antoni / nim ćię Wiekierá dogoni.
V leniwych záwſze świeto. Ignauis ſemper feriæ.
Vroſtą wilczkowi zęby.
Vrząd vrzędowi wierzy.
V tego táńcá/ dwá końcá.
Vwiia ſię by Złodźiey w Iármárk.
V Kiiá dwá końcá.
V kátá mu kray/ á v ſzubienice koniec.
V Báránowá wielka wodá/ káżdy ſię tám wożić muśi.
Vmyſł niewieśći/ nie ma ſtáłośći.
Varium & mutabile ſemper, Fœmina. *Maro.* 30

Viáchawſzy mile/ poſtoy koniom chwilę/ viáchawſzy trzy / czołá koniom potrzy/ viáchawſzy ſześć/ dayże koniom ieść.
Vmizga ſię by Czápla w kobieli.
Vmizga ſię/ by ogrodny záiąc.
Vkazał mu pśi ząb. Theonino dente rodit.
V Diabłá ryby/ á pieprz v dwu. Chot.
V Kráwcá záwſze ma być zdárta ſukniá/ á v Szewcá dźiuráwy
Vkázuie gruſzki ná wierzbie.
Vległ miedzy trupy.
Vſtoi ſię/ iák młode piwo zá czáſem.
Omne Principium feruet, medium tepet, finis friget.
Vczyń mię więſzczym/ á vczynię ćię bogátym. 40

Umie swego psá leczyć.
Ubogi z wodą wárzy.
Uchodząc przed Wilkiem/ tráfił ná Niedźwiedźiá.
Incidit in Scyllam volens vitare Charybdim.
U Białychgłow długie włosy/ á rozum krotki.
Longam Cæsariem fert, curtam fœmina mentem.
Uchoway Boże zdrowych potraw/ wielkiego szczęśćia/ y cnotliwey Zony kiedykolwiek.
Uryaszowe listy. Bellerophontis literæ.
Uszy słucháiąc/ Język mowiąc/ Ręce do śiebie gárnąc/ Serce pożądáiąc/ nigdy się nie násycą.
Non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. I. Eccl. 8.
Ubogi á pyszny/ Boży nieprzyiaćiel.
Ukrzywdzone^v szkodá może się nágrodźić/ ále łzy nigdy. *Heduigis. R.*
Umie Pan Bog vgodźić/ gdźie boli. 50

Ubogiego Láźnia/ Páńska pokutá.
Uchodźi w rękoieśći. (Cczekáć.
U wielkiego dworu/ będźie wszytkiego z potrzebę/ tylko trzebá po-

W.

WEdług stáwu grobla.
Wie ś. Marćin/ dla czego płaszcz dał.
Pileum donat, vt pallium recipiat.
Wie pies czyie sádło ziadł.
W káftan Báwełnę/ á w chomąto słomę.
Boui fœnum, Psittaco saccarum. *I. Scaliger.*
Wstyd dworzániná nie karmi.
Inutilis est viro egenti verecundia. *Plato.*
Więtszy huk/ niżli puk.
Wywołał wilká z lásá. 60

W odmęćie ryby nalepiey się łowią.
Turbato melius capiuntur flumine pisces.

Wßytko podobno v Bogá. Omnia Deo possibilia.
W káżdey rzeczy zazdrość/ chybá w nedzy nic.
Sola miseria caret inuidia.
Wilká zá vßy trzyma. Lupum auribus teneo. *Terent.*
Wßytkosmy ludzie/ tylko Xiądz Pleban człowiek.
Wßytko Bog odmienić może.
W cudzym domu drwá rąbią/ á do nas wiory lecą.
Wiecey ma Pan Bog niżli rozdał. Habet Dominus vnde dare possit multo his plura. 2. *Paral.* 22. 9.
Włoch przed ßkodą / Niemiec w ßkodźie/ Polak po ßkodźie przychodźi k sobie. Italus ante damnum, Germanus in damno, Polonus post damnum sapit.
W Rzymie być/ á Papieżá nie widźieć. 70

Wdowá sobie Pan.
Wyßorował mu kocielki.
Włożył pißczele w miech.
Własne Záiecże táyno/ ni śmierdźi ni pachnie.
Wielka rożnicá/ Pan Báránowski á Woźnicá.
Woł zá morzem po großu/ á od przewozu sto złotych.
W Páryżu rzeká Mleczna/ brzegi Jágláne/ á Woł pieczony nád nią/ y noż w nim.
Wierna miłość/ nie zbyty gość.
Wolna myśl iedná roskoß v człowieká.
Mens secura iuge coniugium.
W smętku nic nie smákuie.
Difficile est tristi fingere mente iocum. *Ouid.* 80

Wymknął go iák Philipá z konopi.
Witay mi káczká nie brodząc.
W dostátku trudno miáre záchowáć.
Luxuriant animi rebus plerumq; secundis. *Ouid.*
W iedney łące pásieni.

Wężá ma w kálecie.
Włoczy się zá nim Páństwo/ by zá sárną ogon.
Wysilił się w rozum/ by sárna w ogon.
Wet zá wet dármo nic.
Wszędzie ná błazny kápie.
Wziął ná kieł. 90

Wypráwił go z kusza ná wroble.
Widzę że nie pec.
Wziął to Diabeł zá stáry dług.
Wolałbym w Márkowey świnie páść.
W Kárczmie nie mász Páná.
Wyiechał by wesz ná czoło.
Wydał go ná mięsne iátki.
Wiecey gość zá godzinę w cudzym domu vyźrzy/ niż gospodarz zá rok.
Wydał go ná rzez.
Ważywszy ná Ryby/ á ná pieprz nie ważyć ? 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA DECIMA SEPTIMA.

W Czepku się vrodził/ á w powrosku zginie.
Wronámi go karmiono/ á krucy go ziedzą.
Woyná bez wici.
Wyspał się by mysz ná pudle.
Wygląda by szczurek z mąki.
Wszytkiego pomoże y z kusze / y z sámostrzału.
W czym się kochamy / to nam często szkodzi.
W szczęściu ludzie się zápomináią.
Wiecey się chłop tego boi/co bespiecznie w kroku stoi.

Wielcy Złodźieie máłe wieszáią. Magni fures paruum ducunt. *Diogenes.* 10

Wdowiec z wdową/rzadko dobrze z sobą.
We złey toni.
Wdowy zá mąż gotowy.
Wiele przewodzą/gdźie sie wszyscy zgodzą.
Wszytko sie rozleći/ co sczmisz dla dźieći.
Wierna Bursá/ zie bez obrusá.
Wodę do morzá wożić. Aquam Oceano affundere.
W kárczmie/ w Láźni/ w Młynie/ y w Kośćiele nie znáć Páná.
Wodę mierzyć.
Wsádził go ná Bárzego. 20

Więcey w dupie gowien/ niżli w głowie mozgu.
Wilkowi owce poruczono. Lupo ouem commisisti. *Terent.*
Wodźi go zá nos.
Wisłá iák Bog/ iednemu dáie/ drugiemu bierze.
Wiedzą sąśiedźi/ iáko kto śiedźi.
Wszytkich sie radź / á iednego słuchay.
Włoczy sie by Cygan po świećie.
W ostrogách.
Wszytko poiadł y z kośćiámi. Cũ ipso canistro omnia deuorauit.
W káżdey rzeczy pátrz końcá. Finem negotiorum spectare iubeo. *Solon.* 30

W nádźieię wiela/ máłá nie opuszczay.
Wilczą pokorá.
Wypráwuie sie by Rzemień w ogniu.
Ważono/miła Żono. Iacta est alea. *Terent.*
Wie Pan Bog czyi Kápłun/ á czyi Báran.
Własny nieboszczyk Dąbek/co w stoiączki zdechł.
Własny Pękowskiego piesek.
Wsádzono go w kozi rożek.

Wárá wąsá.
W ciernie Bráciá. 40

W dźień Symoná Judy/ boi się koń grudy.
Festa dies Iudæ, prohibet incedere nudè.
Wodę czerpa przetákiem/ kto bez Xiąg chce być Zakiem.
Haurit aquam cribro, qui studet absq; libro.
Woyná iednego zbogáći/ á sto ich z vboży.
Wilk ná dźiedźinie nie szkodźi.
Wrzućił kość miedzy nie.
Wolno do Piekłá/ by chćiał o polnocy/
Otworem stoi/ tá przeklęta mocy.
Noctes atq; dies patet atri ianua ditis. *Maro:*
Wszędźie dobrze/ ále domá naylepiey.
Nihil est iucundius lectulo domestico. *Q. Frater apud Cic.*
Własny oley/ pnie się ku gorze.
W łożko máły/ á w kolebkę wielki.
Wszytko się nágrodźić może/ tylko strách nic. 50

Wiele słucháć/ rzecz bespieczna.
Wiele mowić/ rzecz wszeteczna.
Audi multa loquere pauca, Nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum. *Cato.*
Wolno dupce/ w swoiey chálupce.
W Máiu się rodźił/ Hárpákiem się báwi.
Wszytko tu zostánie/ po śmierći twey Pánie.
Wielkiemu Pánu záwsze kostká dobrze páda.
Iouis taxilli semper feliciter cadunt.
Wielkiemu Pánu nie wszytko trzebá baczyć.
Quo quis maior est, magis est placabilis iræ. *Ouid.*
W głowie szum/ w kośćiách łom/ w mieszku trwogá/ rátuy kto dla (Bogá.
Własny Trebeckiego Diabeł/ trudno się go skropić.
Właśnie iák w komorze sádłá.

Wiemy to Pánie Piłaćie/iż ten Láńcuch dawno maćie.
Káżdy więźień co gi nośi/od śmierći się nie wyprośi. 60

W nowinę mu biały chleb. Ne per somnium quidem albo pane saturatus. *Lucianus.*

Wszytko człek dla zdrowia waży. Cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua. 2. *Iob.* 4.

W dom przed gośćiem/ z domu zá gośćiem. Aduenientem hospitem oportet hilariter excipere, abeuntem verò humaniter dimittere. *Euripides.*

W iedney ręce chleb/ á w drugiey kámień trzyma. Altera manu panem, altera lapidem gerit.

Wielka tárápátá / dziuráwa w deżdż chátá.

Wyrzucono go iáko żábę z wierszy.

Wielkie Bogáctwo / wierna miłość/ ćiężka chorobá / y zránione sumnienie/nie mogą być zátáione.

Wczoráyszego dniá szuka. Nodum in scirpo quærit, *Terent.*

Wstyd w młodym człowieku Cnotá/á w stárym Niecnotá.

Wleżże pod łáwę/ á rzecz/mądry ia. 70

W tym się polu dobrze rodzi / Po ktorym Gospodarz chodzi. Fimus qui cadit de calceis Domini, fertilem reddit agrum. *Varro.*

Wstyd Kotá w ogon.

Wie Pan Bog co czyni. Benè omnia fecit.

Wykupił koszulę/ á suknią zástáwił. Versuram soluit.

X.

XIądz Gámrat wszytko wiedział/á nic nie wiedział. Margarites multa scit, sed omnia malè scit. *Plato.*

Xiądz do Klechy / á toż ták / Tobie piskorz á mnie węgorz: Albo ták/Mnie węgorz á tobie piskorz. A Klechá ná to / A mnie przećię piskorz.

Xiężę Janie/ będę się ia kwitálá/ będęli też zbáwioná.

Y.

Y Koſzt y praca wniwecz. Oleum & operam perdidi.
Y ná chromym pomſtá doiedźie.
Y w kápicy wełná. 80
Y w ſzáchách przyiaćielá poznáć.
Y ptak tám lecąc pioro vroni.
Y nálazſzy trzebá zliczyć.
Y ći chleb iedzą / co domu nie wiedzą.
Y czarna Kokoſz białe iáycá nieśie.
Etiam atra gallina candida oua excludit.
Y ſtrzyże y goli.
Y włos ma ſwoy ćień. Et pilo ſua vmbra.
Y mrowká ma ſwoy gniew. Et formicæ ſua bilis ineſt.
Y biedna muchá odeymuie ſię.
Sæpe etiam inſtanti læſa repugnat ouis. *Ouid.*
Y świniá czáſem mijáiąc człowieká krząknie. 90
Y wrony nań kraczą.
Y pśi nań nie ſzczekáią.
Y Bábá śmielſza zá murem.
Y Bábá zá murem biie.
Y Koń ná koniá pátrząc/kiedy nie ie/ tedy ſchnie.
Y obręcz vderzy/ kiedy kto ná nię náſtąpi.
Sæpe etiam inſtanti læſa repugnat ouis. *Ouidius.*
Y Myſz kiedy ſię mąki obie/ tedy ſię iey gorzka widzi.
Y tám wre / y ſám wre.

Z.

Zawſze v dworu dźieśięć ná iednego ſłuży.
Záwſze ludźie nowin przyczyniáią.
Fama vires acquirit eundo. *Maro.*
Semper & auditis aliquid nouus adijcit auctor. *Naſo.* 100

PROVERBIORVM POLONICORVM CENTVRIA DECIMAOCTAVA.

ZŁe nábyte/ nie bywá dobrze pożyte. Malè parta, malè dilabuntur.

Złe położenie/ dobrego pſuie. Occaſio facit furem.

Zadna bieśiádá nie może być bez błazná. Etiam in lautiſsimo conuiuio reperiuntur, qui minus lautè tractantur. *Plutarchus.*

Záſkoczono mu od ſpáśi.

Zdybiem ſię v ſoli.

Ze złego tárgu/ z vſzymá do domu.

Z puſtey ſtodoły/ álbo ſowá/ álbo Diabeł wyleći.

Zbieráyćie śieći/ bo iuż ptacy nie lecą.

Zoná á śmierć/ przeznáczone rzeczy od Bogá.

Znáć ptaká po pierzu. E plumis dignoſcitur ales. 10

Znáć ptaká po głośie. Ex cantu dignoſcitur auis.

Z doświádczenia rozum ſię mnoży. Experientia rerum magiſtra.

Zá ſzczęśćiem godność/ zá doſtátkiem dobra myśl.

Zá godnośćią łáſká Páńſka.

Zaden nie powinien być bogátym/ ieno cnotliwym.

Z przybytku głowá nie boli.

Zgadzay ſię gebá z mieſzkiem.

Z wielkiey chmury/ máły deżdż. Nubes ſine pluuia. *Prou. Græc.*

Zaden ná śię nie powie.

Zaden ſwey wády do śiebie nie baczy. Sed non videmus manticæ, quod in tergo eſt. *Catullus.* 20

Zdrowy choroby/ á chory ma ſię ſpodziewáć śmierći.

Z káleki Pan/ z Alechy Pleban.

Zá młodu ſię tárnek oſtrzy. Vrit maturè, quod vult vrtica manere.

Ziemiáńſki ſtaw/ á Ceſárſkie Ryby.

Zła miłość o głodźie. Sine Cerere & Baccho friget Venus. *Teren.*
Z szwágrem ná Záiąc/ z brátem ná Niedźwiedźiá.
Frater cum adiuuatur à fratre, est quasi Ciuitas munita.
Z cudzego koniá/ y śrzod błotá z śiáday.
Znay kozá Fránká.
Zły to ptak/ co vpuszcza.
Zły to ptak/ co swe gniazdo plugáwi. 30

Znáć Dudká miedzy Dźiećioły.
Zła tám otuchá/ gdźie szepcą do vchá.
Złodźiey w nocy krádnie/ á we dnie go wieszą.
Noctu clepens interdiu suspenditur.
Záiąk iák ná Rzepie.
Zdrow by rybká/ rybká iáko śledź/ á śledź iáko gnoy.
Z przyiaćielem słowkiem rzadko/ á rączką nigdy.
Znam ćię źiołko/ żeś pokrzywká.
Frigidus ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herba. *Maro.*
Zbytek kąźi pożytek.
Z iednym w doł/ z drugim w dom.
Zony bez śiebie do przyiaćioł nie puszczay. 40

Zaden się ná świát z rozumem nie rodźi.
Nemo nascitur artifex. *D. Erasmus.*
Zártem się prawdy domowić nie wádźi.
Ridentem dicere verum, quid vetat? *Horat.*
Zmyto go bez ługu.
Z pomocą rzeki płyną. Magnus ope minorum. *L. Viues.*
Zá młodu świátá vżyć.
Zostáwił go ná koszu. Liquit illum sub cultro. *Horat.*
Zdárto mu pypeć.
Z wielkiego miástá / nigdy ku nocy nie wyieżdżay.
Złodźiey mi nie Brát/ Kurwá mi nie śiostrá.
Zágrał mu Castigans. 50

Z tłustego mięsá / tłusta polewká.
Znáć piwo po zakwáśie. Protinus apparet planta futura ferax.
Zły chłop od Zony.
Zbladł by Toruńska cegłá.
Złego człowieká karze Pan Bog przez gorszego.
Z młodu w táńcie/ á ná stárość w płáchćie.
Zámykay gębę Woytku/ bo teraz Láyná po świećie latáią.
Zelázna śierść/ żelázny Koń.
Złe towárzystwo/ ná złe wychodźi.
Z nieprzyiaćielem vmrzeć nie żal. 60

Zły w przygodźie przyiaćielá nie znaydźie.
Zgodnych nikt nie przełomi. Concordia inuicta.
Zły radby/ iżby z nim wszyscy poginęli.
Zaden w swey sprawie/ Sędźią być nie może.
Nocens se iudice nemo absoluitur. *Iuuenalis.*
Zła wola / Niewola /
Źli więcey máią/ iż cudze łápáią.
Źle myszurowi/ źięćiem być Lwowi.
Zywot stárszego vczy młodszego. Vita est nobis aliena magistra.
Złodźiey domowy/ nieprzyiaćiel gotowy. (*Cato.*
Zoná/ rzadko bez gomoná. 70

Zámydlono mu oczy.
Zydá grześć.
Z okná Mąż/ w krześle Senator/ á ná koniu Rycerz.
Z kárłow wyrosł/ á chłopá nie dorosł.
Zły szkápá/ kiedy się vprze/ y z gory nie poćiągnie.
Zbił go z inochody.
Zła robotá / źle się płáći.
Zaden cudzey żony nie poymie.
Złe ma sąśiády / kto się sam chwali. Laudet te os alienum.
Laus ex proprio ore sordet.
Złemu trudno się wymowić. 80

Zwyczay

Zwyczay łatwie rzeczy czyni. Assuetudo omnia reddit facilia.
Znáć człowieká po skorze.
Zá chudźiną Pan Bog.
Zadna śmierć nie iest bez przyczyny.
Mors aliquam causam semper habere solet.
Złote gory obiecuie/ á nie ma y ołowiánych.
Aureos montes polliceri. *Suidas.*

Z. Z. Z. Z. Z. Z.

Ze Złym Zle Ználeść/ Zle Zgubić.
Záiácháli Jezni.
Ziádłáby go Kotká przez noc.
Z Husárskiego śiodłá ręką álbo nogą/ á z Kozáckiego szyią przypłacáią.
Zydowska duszá/ á Xięże zebránie/
Po śmierći Bog wie/ komu sie dostánie. 90

Z Pánem kart nie gray / w zawod nie puszczay / pieniędzy mu nie pożyczay/ Zony mu nie obłápiay.
Zono podźmy do Kośćiołá / nie mam w czym miły: Podźmysz do Kárczmy/ Dźiewko/ day sám stáre boty / są tám gdźieś pod łáwą.
Złodźiey bywszy w domu kąty zostáwi / á ogień kiedy przyidźie / wszytko pobiecze.
Zła to spráwá/ kto naprzod w Obożie wykroczy.
Z oney rzeczy Xięże Janie nic.
Złym złego zbyć.
Zhołduiesz káżdego swoią
Rychley wymową / niż zbroią.
Zá Krolá Olbráchtá/wyniszczona szláchtá. *M. Bielski.*
Zá młodu gáłąski náchyláć trzebá / bo kiedy sie zrośćie / tedy się iuż złamie.
Z kim Bog ten biie. Qui potior causa, potior victoria. 100

PRO-

PROVERBIORVM POLONICORVM APPENDIX.

ZE złego nałogu/ trudno ku Bogu.
Zgadzáią śię iák Pies z Kotká.
Zgodá miedzy námi/ iák Wilkom z Báràny.
Lupis & agnis quanta sortito obtigit.
Tecum mihi concordia est. *Horat.*
Znaymy śię po śierśći.
Z domu nie iadszy/ á z łáśá nie wyſeydawszy śię nie wyieżdżay.
Zna śię ná rzeczách/ by świniá ná pieprzu.
Quid Sui cum Amarantho?
Zle pśá w ſtudni drażnić.
Cum canibus in puteo non est pugnandum. *Pro. Græc.*
Zywot Dworſki/ świetnogorzki. Aulica vita, splendida miseria.
Zboycy nieſpráwiedliwie wydżieráią/ á ſpráwiedliwie śię dżielą.
Etiam inter latrones viget iustitia. *Cicero.*
Záiáchawszy zá Dunay/ iuż do domu nie dumay. 10

Złodżiey ná złodżieiá nie powie. Carus erit Verri, qui Verrem tempore quouis accusare potest.
Z głupim w kárty/ z mądrym w żárty.
Záwołány ná kupie gnoiu.
Znáć dobrze po mowie/ co śię dżieie w głowie.
Effœminatorum effœminata oratio.
Zydżie kup ten kiy/ widżiſz iáko ſmágły.
Zaden tego nie náwroći/ od kogo Bog twarz odwroći.
Nemo potest corrigere, quem Deus despexerit. 7. *Eccles.* 14.
Z Koniem nie gray/ Niewieśćie nie vlegay/ Pieniądze ſam choway/ chceszli być bez ſzkody.
Zoná ma być trzeźwa/ ochędożna y cnotliwa.

Zaloty głoſem / ſianie w deżdż / zwádá po piiánu / rzadko z pożytkiem.

Zenie ſię ni ocż nie kłániay / kuchárki przed nią nie obłápiay. 20

Zle ſię zboże ſpienięzyło / záraz poſtáwy przybyło.
Quia paululum acceſsit pecuniæ, ſublati ſunt animi. *Terent.*

Ze pſy w rząd / z kotki w taniec.

Z przyrodzenia to pochodzi / że ſię Zonká z żonką zgodzi.
Mulier mulieri magis congruit. *Terent.*

Znáć że drogo pſzenicę przedał / bo czapkę brożcem ná łeb wdźiał.

Zoná Mężowi może ſię vrodźić / á Mátká iuż nic.

Zárźiey łączno / niżli mączno.

Máſło przed obiádem złoto / po obiedźie śrebro / á po wieczerzy ołow / ktorego dniá człowiek ná czczo máſło ie álbo czoſnek / tego dniá może ſię trucizny nie bać.

Máło dáć wſtyd / á śiłá żal.

Nie pytay ſtárego / pytay bywáłego.

Nałog łamie przyrodzenie. Conſuetudo altera natura. 30

Stul pyſk.

Sławny pływácz / w ládá rzece vtonie / á ſławnego Rycerzá w ládá kárczmie zábiią.

FINIS.

o=

20

ent.